

τέλος μετὰ δακρύων θρηνητικῶν μέλη ἔλεγεν (49)· Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάνεις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὅν τρόπον ὅρις τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε; Ἰδοὺ ἀρίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν. "Οτε δὲ ἔγνω τὸν χρόνον τῆς πρὸς αὐτοὺς συγγνώμης μέχρις ὥρας μιᾶς πεπληρωμένον, ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν τῶν ὑπηρετῶν μετὰ τοῦ Ἰούδα, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με. Καθ' ἡμέραν ὄντος μου ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐπεβάλλετε ἐπ' ἐμέ τὰς χεῖρας (50) ὑμῶν. Ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκοτοῦς. Διὸ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἔλεγε· Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν. Μετὰ γὰρ τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν, ὅτε ἡ συμπλήρωσις τῶν υπ' ἐτῶν ἐγένετο, μὴ μετανοησάντων αὐτῶν, ἐντέλλεται τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς λέγων· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅπερ μυστήριον τῶν χρόνων συμπληρωθέντων ἐπιστάμενοι οἱ μαθηταὶ ἔλεγον πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον ἀκηθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ ἀναξίους (51) ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη· οὕτω γὰρ ἐντέλλεται ἡμῖν ὁ Θεός. Τῆς οὖν ἀποδείξεως τῆς παρουσίας τοῦ ἡλειμμένου φανερᾶς γενομένης ἐκ τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ διδασκαλίας, παυέσθωσαν Ἰουδαῖοι τῆς ματαίας προσδοχίας, δι' ἧς ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς παραγίας Θεοτόκου.

α'. Μεγάλας τῶν ἐγκωμίων εὐρήσει τὰς ἀφορμὰς, ὁ τὴν ἀγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον ἀνυμνῶν. Ἐγὼ δὲ τὴν ἑμαυτοῦ γινώσκων ἀσθένειαν, τῷ μεγέθει τῶν πραγμάτων ἀρκεῖν οὐκ ἰσχύουσαν, ἐπὶ πολὺ κατεῖχον ἑμαυτόν ἐκπληττόμενος. Ὡς γὰρ εἴ τις βαρὺ περιεμένος φορτίον, εἰς ἀχανές τε πέλαγος καταδύναι παρὰ δύναμιν κελευόμενος, ἀγωνιῶν ἀναδύεται· οὕτως ἁμαρτίαις πεφορτωμένος, ἀποκνῶ πρὸς τὴν τοιαύτην τῶν λόγων ὑπόθεσιν, θεωρικωτάτων τὸ πρᾶγμα κρίνας, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καλῶς κεκαθαρμένων, οἱ τῆς θείας χάριτος πλουτοῦντες τὴν ἐλλαμψιν, τὸν ὀφειλόμενον τῇ Θεοτόκῃ πληρώσουσιν ἔπαινον· ἐγὼ δὲ, τῆς καύτης ἀπορῆς παρόρησίας. Οὕτε γὰρ ἀνθρακι θεῖω τὰ χεῖλη κεκάθαρμαι, ὥς ὁ θεατῆς τῶν Σεραφίμ Ἠσαΐας, οὕτε τῶν ποδῶν τῆς ψυχῆς ἔλυσα τὸ ὑπόδημα, ὥς Μωϋσῆς ὁ θεσπέσιος. Ὅπου γε καὶ τοὺς τοιούτους ἔστιν ὁρᾶν πρὸς τὴν τῶν ὑπερόγκων πραγμάτων διακονίαν ἑλλειγμένων.

⁴⁹ Matth. xxviii, 37, 38. ⁵⁰ Matth. xxvi, 55; Luc. xxii, 55. ⁵¹ Joan. xvii, 1. ⁵² Matth. xxviii, 19. ⁵³ Act. xiii, 46, 47.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(49) Μέλει ἔλεγεν. Carmine Christus usus sit, aut cantu? neutro. Rescribo ἀμέλει.

(50) Οὐκ ἐπεβάλλετε ἐπ' ἐμέ τὰς χεῖρας.

PATROL. GR. LXXXV.

A dis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta²⁹. Ubi vero cognovit veniæ tempus unius horæ terminis concludi, eos ad se venientes cum Juda et satellitibus sic alloquitur: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me. Quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis. Sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum³⁰. Ideoque ad Patrem dicebat ipse: Pater, venit hora; clarifica Filium tuum³¹. Nam Judæi post sanctam resurrectionem, expletis annis quadringentis octoginta tribus, cum pœnitentiam agerent nullam, sanctis suis discipulis ita præcipit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti³². Quod completi temporis mysterium cognoscentes discipuli dixerunt Judæis: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repelitis illud, et indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce convertimur ad gentes; sic enim præcepit nobis Dominus³³. Facta igitur ex archangeli Gabrielis doctrina demonstratione de manifesta Uncti præsentia, a vana expectatione, qua fallunt simpliciores, Judæi pendere desinant.

ORATIO XXXIX.

In sanctissimæ Deiparæ Annuntiationem.

1. Qui sanctissimam Virginem Deique matrem collaudaturus est, plurimam laudum materiam inveniet. **206** Sed cum ego propriam infirmitatem cognitam habeam, ut rerum magnitudini imparem, diu animo perculsus id facere sustinui. Veluti enim si quis onerosa sarcina prægravis in æquor etiam immensum supra vires jussus dare se, non sine animi reluctantis certamine refugit: sic ego peccatorum oppressus pondere cunctanter ejusmodi orationum materiam sumo, negotium id esse arbitratus hominum perspicacissimorum, quique corpore et animo plane expurgati, necnon effusione quadam divinæ gratiæ affatim illuminati debitam Dei Matri laudationem plene concinnent. Verum mihi hinc nulla loquendi libertas parva est. Neque enim, ut Isaias Seraphinorum contemplator, cœlesti carbone mihi labia expiata sunt; neque spirituales pedes calceorum vinculis exsoluti, ut divo Moysi. Ubi tales

Matth. xxvi: οὐκ ἐκρατήσατέ με.

(51) Ἀναξίους. Lucas, Act. xiii: οὐκ ἀξίους.

etiam videre est non sine animi restu ac perturbatione subire res arduas. Quemadmodum magnus ille Moyses, mansuetudine supra cunctos mortales erectus, a Deo vocatus, missusque ad libertatem populo restituendam, diu tale munus detrectavit; magna licet ostenta, coeloque missa supernæ opis adfuturæ pignus accepisset. Licet etiam postquam ex Ægypto emigraverat, majorum miraculorum accessione fuisset elatior: sive cum virga pulsatum mare viam populo dedit vel siccis pedibus, fluxaque marinæ aquæ natura exæquatis rupibus assimilis, murorum in faciem utrinque stetit pro firmissima statione: sive cum siccissima rupes et humore vacua ejusdem virgæ percussione fluviatilium aquarum abundantia solitudinem inundavit: sive cum cursus aliarum acerbitas undarum injectu ligni exuta est dulcitudine conciliata: sive cum insperato pane cœlitus pluit, et innumerabilis multitudo alta est et satiata: sive cum præter hæc, alia per eum facta sunt humana cogitatione majora. Et post tot experta miracula, cum Sinæum montem superare jubebatur scriptas Dei digito tabulas excepturus, alios procul a pede montis submotos manere jussit, quamvis a mulierum consuetudine pridem essent expurgati, sancti vero tabernaculi ministros a plebis societate segregatos paulum permisit ascendere, ac supra hos sacerdotes advocavit, **207** subjectos edocens quantia sacerdotalis et ordinis et status sit excellentia; omnibus autem celsiorem, extra caliginem tamen, Aaronem, quod esset pontifex, constituit: ipse solus interim propior Deo fit, rerumque cœlestium decentem ordinationem ex eo discit, data lege, ut eas rudi modo commonstraret. Et hic tali, tantaque virtute vir audiens tubarum ac tonitrus sonum, fulgetrorum aliorumque terrorum experiens, sic mente confusus perturbatusque animo est, ut impotens animi palam omnibus faceret, quanto versaretur in metu ac trepidatione.

2. Hæc illi Moysi evererunt, qui in specie, non in ænigmate Deum audiebat loquentem, qui in facie ad faciem cum Domino sermonem miscebat. Me vero Dei Matri laudem afferré volentem quantus timor, uti par est, circumstare debeat, ne a veritate aberrem, neve per imprudentiam, dum eam dictis ornare me autumo, quidquam quod dedecet effutiam? Neque enim mihi propositum est in montem sensilem, aut susam supra terram nebulam penetrare, neque pulcherrima ætheris luce circumfulgere: sed, qua fas, eorum pulchritudinem supervadere, et cœlestibus orbibus propius admoveri. Neque vero omnium honestissimus hic stabit impetus: sed ulterius, quoad potero, emergam, fretus ope Spi-

τας (52). ὥς καὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον Μωϋσέα, τὸν παρὰ πάντα ἀνθρώπους πραότατον, θεόθεν προσκακλημένον, πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ πεμπόμενον ἐλευθερίαν, ἐπὶ πολὺ παραιτεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἐγγείρησιν· καίτοι σημείοις θείοις τε καὶ μεγάλοις, τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας τὴν πίστιν λαμβάνοντα. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν, μείζονσι παραθαλάσσιον θαύμασιν· ὅτε καὶ ῥάβδῳ παταχθεῖσα θάλασσα, τὴν δίοδον ἀβρόχοις ποσὶ τῷ λαῷ παρέιχετο, ἥ τε τῶν πελαγίων ὑδάτων ῥοῶδης φύσις καθ' ὁμοίωσιν ἀπεξεσμένων πετρῶν, εἰς ἀτρεμῆ παράστασιν ἐκατέρωθεν ἐταιχίζετο· πέτρα δὲ ξηροτάτη καὶ ἀνικμος, τῇ πληγῇ τῆς αὐτῆς βακτηρίας, ποταμίων ῥεῖθρων ἀφθονία, τὴν ἔρημον ἐπελάγιζε, καὶ αὖθις πικρότης ἐτέρων ὑδάτων, ἐμβολῇ ξύλου ἐγλυκαίνετο, ἄρτι δὲ παραδόξως οὐρανόθεν ὑομένῳ, εἰς κόρον ἐτρέφετο δυσαρίθμητος πληθὺς· ἄλλα τε πρὸς τοῦτοις δι' αὐτοῦ ἐγένετο, παντὸς λογισμοῦ νικῶντα κατάληψιν. Καὶ μετὰ τοσαύτην τῶν θαυμάτων ἐκείνων τὴν πείραν, ἥνικα τὸ Σινάϊον ὄρος ἀνελθεῖν ἐπετάττετο τὰς δακτύλῳ Θεοῦ γεγραμμένας πλάκας ὑποδεξόμενος, τοὺς μὲν ἄλλους, μακράν που τῆς ὑπωρείας ἐστᾶναι διετάξατο, τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας πάλαι κεκαθαρμένους· τοὺς δὲ τῆς ἀγίας σκηνῆς λειτουργοὺς, μικρὸν ἀναβῆναι παρεκελεύσατο, τῆς τοῦ λαοῦ κοινωνίας ἀποχωρήσαντας· καὶ τούτων ἀνωτέρω τοὺς ἱερεῖς προσεκαλεῖτο, τὸ διάφορον τῆς ἱερατικῆς τάξεώς τε καὶ στάσεως, τοὺς ὑπηκόους διδάσκων. Ὑψηλότερον δὲ πάντων ἔξω μέντοι τοῦ γνόφου, τὸν Ἀαρὼν ὡς ἀρχιερέα κατέταττεν· αὐτοὺς δὲ μόνους τῷ Θεῷ πλησιάζει, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν τῶν οὐρανίων εὐχοσμίαν διδάσκειται, καὶ τυπικῶς αὐτὰ ἀναδεικνῦναι θεσμοδοτεῖται. Καὶ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τὴν ἀρετὴν, ἀκούων τῆς φωνῆς τῶν σαλπείγων, καὶ βροντῶν, καὶ ἀστραπῶν, καὶ τῶν ἄλλων δειμάτων ἐν πείρᾳ γενόμενος, εἰς τοσαύτην ἤλθεν ἀγωνίας ὑπερβολὴν, ὥς μὴ δύνασθαι κρατεῖν τῶν ἰδίων λογισμῶν, βοᾶν δὲ πᾶσιν ἀναφανδόν, ὥς ἔμφορος εἶναι καὶ ἐντρομος.

β'. Καὶ ταῦτα Μωσῆς ἐκεῖνος, ὁ ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων λαλοῦντος ἀκούων Θεοῦ, καὶ στόμα κατὰ στόμα τῷ Δεσπότῃ διαλεγόμενος. Ἐμοὶ δὲ πόσος ἄρα φόβος ὡς εἰκὸς περιστήσεται βουλομένῳ προσφέρειν τῇ Θεοτόκῃ τὸν ἔπαινον, μήπως τῆς ἀληθείας ἀποσφαλῶ, καὶ τιμῶν οἰόμενος διὰ τῶν λεγομένων, λάθω τι τῶν αὐτῇ; ἀναξίων φθεγγάμενος; Οὐ γὰρ εἰς ὄρος αἰσθητὸν ἀναβῆναι σκοπὸς, οὐδὲ τὸν περὶ γῆν κεχυμένον ἀέρα διαπεράσαι, καὶ τῇ περικαλλεῖ τοῦ αἰθέρος αὐγῇ περιλαμβῆναι· ἀλλ', ὥς ἐνι μάλιστα, τὴν περὶ αὐτοὺς εὐχοσμίαν ὑπερβῆναι, καὶ τῶν οὐρανίων ἀψίδων πλησίον γενομένῳ, μὴ στῆναι τῆς πασῶν καλλίστης ὁρμῆς, ἀλλὰ καὶ ταύτας εἰς δύναμιν ὑπερχύψαι, τῇ συνεργίᾳ τοῦ ποδηγοῦντος ἐπὶ τὰ θεῖα Πνεύματος,

CL. DAUSQUEI NOTÆ.

(52) Τοιούτους ἔστιν ὁρᾶν πρὸς τὴν τῶν ὑπερδύκων πραγμάτων διακρίαν ἰλιγγιώντας. Sæpe ea vox de ingenti animi æstu incerta volventis consilia. Sanctus Chrysostomus lib. iii De sacerdotio,

cap. 15: "Ἰδὼ τις ἂν τοὺς ἐν ἐκείνοις ἰσχυροὺς πρὸς ταῦτα οὕτως ἰλιγγιώντας. Phraseos ista similitudo Chrysostomum inter et Basilium hunc nonnullam fuisse familiaritatem videtur indicare.

τάς τε τῶν ἀγγέλων χοροστασίας· παραδραμεῖν, καὶ τοὺς αὐτῶν ταξιάρχας μετ' αὐτῶν καταλιπεῖν· ὑπερ-
 αναδῆναι δὲ καὶ Θρόνων τὴν φαιδρότητα, καὶ τὴν
 ἔντιμον τῶν Κυριοτήτων ὑπεροχὴν, τὴν τε τῶν
 Ἀρχῶν ἡγεμονίαν, καὶ τὴν τῶν Ἐξουσιῶν περι-
 φάνειαν· ἔτι δὲ τὸ κραταῖον τῶν θείων Δυνάμεων,
 τὸ τε διορατικὸν τῆς τῶν πολυομμάτων Χερουβίμ
 καθαρότητος, καὶ τῶν ἑξαπτερύγων Σεραφίμ τὴν
 κατὰ πᾶν μέρος ἀκώλυτον κίνησιν· καὶ εἰ τις ἑτέρα
 κτίσις ἐπέκεινα τούτων ἐστὶ, μὴ στήναι τοῦ δρόμου
 καὶ τῆς ἐφέσεως. Ἀλλ' εἰπερ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα
 καὶ σαρκὶ συνδεδεμένον τοῖς τοῦ νοῦ πολυπραγμο-
 νεστάτοις ὁμμάσι τολμηρῶς ἀτενίσαι, καὶ τὸ συν-
 αἰδῖον τῆς πατρικῆς δόξης ἀπαύγασμα (53) κατα-
 νοῆσαι τῷ ἀληθινῷ περιλαμψθέντα καὶ τρανωθέντα
 φωτὶ, ἐκεῖθεν ἄρξασθαι τῇ Θεοτόκῃ τῆς εὐφημίας,
 ὅθεν καὶ Θεοτόκος ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ἄρα τίς ἐστὶ
 ταύτης ὑψηλοτέρα ὑπόθεσις; Οὐ μὲν οὖν εἴποι τις ἄν,
 θείων καὶ ἀνθρωπίνων τὸ μέσον ἐννοῶν. Ὡς γὰρ οὐκ
 ἔστιν εὐκολον νοεῖν τε καὶ φράζειν Θεόν, μᾶλλον δὲ
 καθάπαξ ἀδύνατον· οὕτως τὸ μέγα τῆς Θεοτόκου μυ-
 στήριον, καὶ διανοίας καὶ γλώττης ἐστὶν ἀνώτερον.
 Ἐπεὶ οὖν Θεὸν σαρκωθέντα τεκοῦσα Θεοτόκος ὀνο-
 μάζεται, πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς ἀναθήσομαι, καὶ αὐτὸν
 ἡγεμόνα τοῦ λόγου ποιήσομαι· Δέσποτα παντόκρα-
 τορ, βασιλεῦ κτίσεως ἀπάσης, ὁ καταλάμπων ἀρρή-
 τως τοὺς ἀσωμάτους νόας τῷ νοερῷ σου φωτὶ, κατ-
 αὐγασόν μου τὸν νοῦν, ἵνα νοηθῇ τὸ προκείμενον
 ἀπλανῶς, καὶ λαληθῇ τὸ νοούμενον εὐσεβῶς, καὶ
 χωρηθῇ τὸ λαλούμενον ἀσφαλῶς. Ἐν γὰρ τρισὶν
 ἔχει τὸν κίνδυνον ὁ περὶ Θεοῦ λέγειν· πειρώμενος·
 ἢ νοῦ μὴ ἐλλαμψθέντος, ἢ λόγου ἀτονούντος, ἢ ἀκοῆς
 μὴ χωρούσης. Καὶ μοι τὰς αἰσθήσεις ἀξίως καθαρ-
 θέντες, τὸν περὶ Θεοῦ λόγον θεοπρεπῶς ἀκούσατε.
 Θεὸς ὅτι μὲν ἔστι πιστευτέον. Ὅσα γὰρ ἀνθρώ-
 πινος ἀνατείνεται νοῦς, τοσοῦτον μᾶλλον ὁρᾷ τὸ τῆς
 συνέσεως ἄγνωστον. Καὶ εἰ τι δ' ἂν μεγαλοπρεπὲς
 ἀγωνίζοιτο λέγειν, τῆς ἀληθείας ἑλαττον ἔσται τὸ
 λαλούμενον. Τίς οὖν νοήσει τὸν ἀπερινόητον; τίς
 ἐκφωνήσει τὸν ἀνεκφώνητον; πῶς ὁ παρ' αὐτοῦ
 ψυχωθεὶς πηλὸς, καὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν οὐσίαν
 ἀγνοῶν, τὸν ἐμπνεύσαντα ταύτην καταλάβῃ Θεόν;
 Εἰ τις οὖν εὐσεβείας μαθητὴς, οὐχὶ τί ἐστὶ Θεὸς
 περιεργάζεται· ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἀναλογίζεται, ἐκ τῶν
 ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένων, τὴν περὶ αὐτοῦ δεχόμενος
 ἔννοιαν· Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμά-
 των (54), ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεω-
 ρεῖται· ὅς ἐστι Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα·
 ἡ ἀναρχὸς τῶν ὄντων ἀρχή· ἡ πλουσία τῶν ἀπαυγα-
 σμάτων πηγὴ· ἡ παγκαλὴς τῶν καλῶν καλλονή·

A ritus ad divina promoventis : chorosque et stationes
 Angelorum percurram, et eorum ordinum principes
 simul relinquam; exchar supra Thronorum aspectum
 longe jucundissimum, supra honoratam Dominatio-
 num excelsitudinem; supra Principatum ducatum;
 supra late explicatam Potestatum majestatem; præ-
 terea supra præpotentem divinarum Virtutum vim;
 supra purissimos, et oculis creberrimis perspicacis-
 simos Cherubinos; supra Seraphinorum senis alis in-
 structorum motionem quaquaversus expeditissimam :
 ac si quæpiam alia creatura hisce superior, nequa-
 quam ibi steterit animi cûrsus. Verum si fas est
 hominî carnis vinculis colligato curiosissimos men-
 tis oculos, eosque inconniventes audaciter defigere
 in delibatum de gloria Dei Patris splendorem, Fili-
 umque coæternum, qui vero circumfulget et mani-
 festatur lumine, agnoscere : inde sumam initium
 laudationum Dei Matris, unde ipsa talis est et ap-
 pellatur. **208** Age vero, ecqua sublimior materia
 esse potest, præterquam hæc? Nihil certe inter
 divina et humana medium proferet quis, aut co-
 gitabit. Ut enim non in facili est Deum nosse, aut
 eloqui, imò ex eorum numero, quæ fieri minime
 possunt : sic magnum Deiparæ sacramentum omni
 ratione celsius est et oratione. Quando igitur Deum
 incarnatum enixa Deipara dicitur, ad Deum preca-
 tionis ope dirigar, ut verba mihi præeat : Domine
 omnipotens, totius universi rex, qui inexplicabili
 quadam ratione mentes incorporeales spiritali luce
 perfundis, mentem meam illumina, ut proposita
 res absque errore cognoscatur, cognita pie dicatur,
 dicta sine periculo animo capiatur. Triplex namque
 subit periculum, qui de Deo verba facere connititur :
 vel enim mens illuminata non est, vel sine viribus
 oratio, vel audientia claudicat. Ac vos, condigne
 purgatis sensibus me, de Deo verba facientem pro
 Dei dignitate audite. Deus quod sit, credi debet.
 Nam quo latius humanus animus se diffundit, tanto
 clarius deprehendit intelligentiæ suæ inscientiam.
 Ac si quid magnificentius dicere contendat, infra
 veritatem erit. Quis enim cognoverit quem cogita-
 tione nequeat assequi? quis eum, qui enuntiari non
 potest, enuntiet? quomodo animatus a Deo limus,
 suæque ignorans animæ substantiam, Deum, qui
 animam inhalavit, comprehendat? Nequaquam igitur,
 qui Deum venerari didicit, quid sit Deus super-
 stitiose anquirat : quin potius ex rebus conditis Dei
 notione in animum transfusa Deum esse secum de-
 putat : *A magnitudine enim speciei et creaturæ co-
 gnoscibiliter poterit Creator horum videri* ⁵³, qui est

⁵³ Sap. xiii, 5.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(53) *Τῆς πατρικῆς δόξης ἀπαύγασμα.* Respicit illud ad Hebræos cap. i : Ὁ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης. Mox pro luce creata capitur : Ἡ πλουσία τῶν ἀπαυγασμάτων πηγὴ. Tatianus etiam dæmoni- bus tribuit : Τῆς γὰρ ὕλης, καὶ τῆς πονηρίας εἰσὶν ἀπαυγάσματα : τὸ ἀπὸ οὐραίου aliunde dicit.

(54) Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμύ-

των. Sumptus est hic locus ex cap. xiii Sapientiæ. In vxoγapάκτῳ codice τῶν Septuaginta demitur co- pula, cæteris exemplaribus refragantibus, et Basilio Seleuciensi. Divine hoc idem effatum docet Aristoteles apud Ciceronem lib. ii *De natura deorum*.

Pater, et Filius, et Spiritus sanctus : mundi origo A
expers originis, prædives emicantis lucis fons, ve-
mustissima præ omni ornamento pulchritudo, Trias
in Monade cognita, et Monas in Triade veneratione
numinis affecta. Hujus supremæ gloriæ ad imaginem
factus homo stricturis divinam lucem præferentibus
opulentus erat : peccati proluvies talem splendorem
hebetavit, et in belluinam speciem nos transformavit ;
quod et alibi loquitur hymnologus ille David :
*Homo cum in honore esset, non intellexit; com-
paratus est jumentis insipientibus, et similis fa-
ctus est illis* ³⁵. Vel potius ex eorum quoque as-
similatione juxta illud Scripturæ verbum excidit :
209 *Cognovit bos possessorem, et asinus præsepe
domini sui; Israel autem me non cognovit, et popu-
lus meus non intellexit* ³⁶. Multis vero modis nos ad B
sapientiam officiumque provocati, vitam in melius
non retulimus, deteriori consuetudine oblectati. Et
his a nobis admissis Dominus servos aversatus non
est, sed recordatus miserationum suarum, qui ea-
rum oblivisci non potest, ad magnam in homines
charitatem expromendam permovetur, juxta Scri-
pturam : *Ubi abundavit delictum, superabundavit
gratia* ³⁷. Nos enim desperatos ut vidit, et nihil ex
operibus adesse præsidii, imo vero præsentem ex iis
profectam esse perniciem, nihilque superesse reli-
qui, quod in nihilum exoleveramus : nobis com-
passus est, si hoc de illo dicere licet, cui ingenitum
est non pati, et iras jure debitas in charitatem vertit
indebitam. Quare emisit imaginis auctorem, ut ima-
ginem oblitteratam bonitatis suæ coloribus reforma-
ret. Idcirco formam cepit servi, qui in forma Dei
erat, quo iniquitatis mancipia in libertatem asserta
ad pristinam nobilitatem reduceret, et cœlestis Pa-
tris filios declararet iterum ad imaginem suam con-
formatos : *Quotquot enim receperunt eum, inquit,
dedit eis potestatem filios Dei fieri* ³⁸. Ac ne eorum
qui adsunt, me quis incuset, ut ad alia nunc devo-
lutum, quam ante promiseram (quibus enim bene-
facientem laudamus, ejus quoque matrem collauda-
mus), ad ipsam tandem nostra recurrat oratio.

3. Cum ergo imaginem repurgare statuisset, et
carnem immortalitate donare, carnem induit, rem
congenerem medicamine congeniti curaturus : fit
homo perfectissimus, ut homini, quem confirmarat, D
plenam perfectamque salutem afferret. Nam cum
generis nostri primordia propter peccatum fuissent
prædamnata : altero fuit opus auctore impeccabili,
et omnifarix justitiæ perfectore, cujus beneficio to-
tum corpus cum capite reconcinnatum cum homi-
nibus iterum conjungeretur : ut, quemadmodum in
Adamo sumus mortui, sic in Christo vivamus. Po-

Τριάς ἐν Μονάδι γινωσκομένη, καὶ Μονὰς ἐν Τριά-
δι προσκυνουμένη. Ταύτης δὲ τῆς ὑπερτάτης δό-
ξης κατ' εἰκόνα γεγονώς ὁ ἄνθρωπος, θεοειδὲς
ἐπλούται μαρμαρυγὰς. Ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ ῥύ-
πος τὸ τοιοῦτον ἡμαύρωσε κάλλος· καὶ πρὸς τὸ
κτηνώδες ἡμᾶς μετεμόρφωσεν εἶδος. Ὡς φησι καὶ
Δαυὶδ πρὸς τὸ ὑμνολόγος· Ἀνθρώπος ἐν τιμῇ ὦν οὐ
συνῆκε· παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοή-
τοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. Μᾶλλον δὲ καὶ τῆς τού-
των ἐξέπεσεν ὁμοιώσεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον·
Ἔγνων βοῦς τὸν κτησάμενον (55), καὶ ὄρος
τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με
οὐκ ἔγνων, καὶ ὁ λαὸς μου οὐ συνῆκε. Πολλοὶς δὲ
σωφρονισθέντες τρόποις, πρὸς τὴν κρείττονα ζωὴν
οὐκ ἐπανήλθομεν, τοῖς πονηροῖς μᾶλλον χαίροντες
πολιτεύμασι. Καὶ τούτων οὕτως παρ' ἡμῶν γινομέ-
νων, οὐκ ἀπεστράφη τοὺς δούλους ὁ Δεσπότης· ἀλλὰ
μνησθεὶς τῶν ἰδίων οἰκτιρμῶν ὁ μηδέποτε τούτων
ἐπιλαθόμενος, πρὸς μείζονα κινεῖται φιλάνθρωπίας
ὑπερβολὴν κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὅπου ἐπλεόνα-
σεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Ὡς
γὰρ εἶδεν ἀπογνωσθέντας ἡμᾶς, καὶ τὴν ἐξ ἔργων
ἀποῦσαν βοήθειαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐξ ἔργων παροῦ-
σαν ἀπώλειαν, καὶ τὸ λεῖπον ὑπάρχον οὐδὲν εἰς τὸ
γενέσθαι πάντας οὐδὲν, πέπονθέ τι συμπαθὲς, εἰ δεῖ
τοῦτο εἰπεῖν, ὁ κατὰ φύσιν ἀπαθὴς, καὶ τὴν ὀφειλο-
μένην δικαίως ὀργὴν εἰς οὐκ ὀφειλομένην ἀλλάττει
στοργήν. Ὅθεν ἀποστέλλει πρὸς τὴν καταφθαρεῖσαν
εἰκόνα, τὸν τῆς εἰκόνος ποιητὴν, ἀναμορφῶσαι ταύ-
την χρώμασιν ἀγαθότητος. Διὰ τοῦτο μορφὴν ἔλαβε C
δούλου ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἵνα τοὺς δούλους
τῆς ἁμαρτίας ἐλευθερώσας, εἰς τὴν προτέραν εὐγέν-
ειαν ἐπαναγάγῃ, καὶ τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς υἱὸς
ἀναδείξῃ, τῇ κατ' αὐτὸν εἰκόνι πάλιν συμμορφωθέν-
τας. Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτὸν, φησὶ, ἔδωκεν αὐτοῖς
ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Καὶ μοι τῶν παρ-
όντων ἐγκαλείτω μηδεὶς, ὡς ἄλλα μὲν ἐν προσιμίῳ
ὑποσχομένῳ, πρὸς ἄλλα δὲ νῦν ἀπαγομένῳ· δι' ὧν
γὰρ τὸν εὐεργέτην δοξάζομεν, καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα
συνδοξάζομεν· πρὸς αὐτὸν οὖν αἰθὺς ὁ λόγος ἐπαν-
ιτέον.

γ'. Ἀνακαθάραι τοίνυν θελήσας τὴν εἰκόνα, καὶ βου-
ληθεὶς ἀθανάτισαι τὴν σάρκα, περιβάλλεται σάρκα,
τῷ συγγενεῖ τὸ συγγενὲς θεραπεύων· καὶ γίνεται
κατὰ πάντα τέλειος ἄνθρωπος, ἵνα σώσῃ τελείως
ὅνπερ ἐπλατεν ἄνθρωπον. Τῆς γὰρ τοῦ γένους ἡμῶν
ἀπαρχῆς δι' ἁμαρτίαν κατακριθείσης, δευτέρας
ἐχρηξεν ἀπαρχῆς ἀναμαρτήτου καὶ πᾶσαν πληροῦ-
σης δικαιοσύνην· δι' ἧς ἅπαν τὸ σῶμα τῇ κεφαλῇ
συναρμολογούμενον, προσήχeto (57) πάλιν τοῖς ἄν-
θρώποις· ἵν' ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως
ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν. Ἡδύνατο γὰρ σῶσαι καὶ

³⁵ Psal. XLVIII, 13. ³⁶ Isa. I, 3. ³⁷ Rom. V, 20. ³⁸ Joan. I, 14.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(55) Ἔγνων βοῦς τὸν κτισάμενον. Christo qua-
drat peroptime, qui erat cum patre cuncta compo-
nens : at cū Septuaginta, et Biblia, quibus ego usus,

κτισάμενον. Ante iis de vocibus actum est.
(56) Ὁ λόγος ἐπανιτέον. Scribe τὸν λόγον.
(57) Προσῆχeto. Melius, προσείχeto

δίχα σαρκώσεως, ὁ βουλόμενος μόνῳ τῷ δοκοῦν αὐτῷ
 πράττων· ἀλλ' ἠθέλησε τὴν ἡττηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρ-
 τίας φύσιν, ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι τῆς ἁμαρτίας κρείττονα,
 ἵνα καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ κατακρίνῃ, καὶ τὴν
 αὐτοῦ δικαιοσύνην εἰς πάντας ἐκτείνῃ, καὶ καταργήσῃ
 τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διά-
 βολον, ὡς φησι καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος· Τὸ γὰρ ἀδύ-
 νατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ
 θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς
 ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρ-
 τίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα πληρωθῇ τὸ δικαίωμα τοῦ
 νόμου ἐν ἡμῖν. — Ἐπεὶ οὖν τὰ παῖδια κεκοινώ-
 νηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλη-
 σίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου
 καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου,
 τουτέστι τὸν διάβολον. Οὐ γὰρ ὅπως αὐτὸς φιλοτι-
 μήσοιτο πρὸς τὴν ἄμυναν τοῦ Ἐχθροῦ παρεσκευά-
 σατο, ἅμαχον ἔχων ὡς θεὸς καὶ ἀπρόσιτον δύναμιν·
 ἀλλ' ὅπως ὁ ἡττημένος Ἀδὰμ τὴν ἰδίαν ἦτταν ἐαυτῷ
 ἀνακαλέσεται, ἐπὶ τῷ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως
 κατῆλθε μυστήριον, τὸ τῆς σαρκὸς καταπέτασμα
 περιβαλλόμενος, καὶ δι' αὐτῆς ὁμιλήσας τοῖς σαρκὶ
 συνδεδεμένοις· ἵνα δι' οὗ γέγονε τὰ πάντα, δι' αὐτοῦ
 περισωθῇ τὰ πάντα. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· Τί οὖν;
 πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸ θαῦμα τοῦτο, κατημελεῖτο τὸ
 τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις; Οὐδαμῶς,
 ὧ βέλτιστε, φαίην ἄν. Ἐξαρχῆς ὁ θεὸς τοῦ καθ' ἑμᾶς
 προϋνόησε γένους, καὶ τὴν κατάλληλον ἡμῖν ἔδωκε
 διδασκαλίαν· διὰ μὲν τῶν ὁρωμένων κτισμάτων,
 ὥσπερ διὰ τινων πραγμάτων (58), πρὸς τὴν ὁράτον
 αὐτοῦ θεότητα ποδηγῶν· διὰ δὲ τοῦ φυσικοῦ νόμου,
 τῶν καλῶν τε καὶ κακῶν τὴν γνῶσιν ἡμῖν ἐνθεῖς·
 καὶ λογισμὸν αὐτοκράτορα δεδοκώς, ὥσπερ ἡνίοχόν
 τινα, κυβερνήτην ἄριστον. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς γενομένοις
 καλῶς, οἱ πάσαι γεγονότες ἐχρῶντο κακῶς· τὸ γὰρ
 κάλλος θαυμάσαντες τῶν ποιημάτων, οὐ τῷ Ποιητῇ
 προστήνεγκαν τὴν δόξαν, ἀλλ' ἐσεβάσθησαν τὴν
 κτίσιν παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ τὸν φυσικὸν ἀθε-
 τήσαντες νόμον, εἰς τὴν παρὰ φύσιν ἐτράπησαν
 κακίαν· δίδωσι νόμους γραπτούς (59), τὴν ἀληθῆ
 διδάσκοντας θεογνωσίαν, καὶ τὸν κατ' ἀρετὴν εἰσ-
 ηγουμένους βίον· ἐπὶ τούτοις, κριταί, βασιλεῖς, προ-
 φῆτας, ἱερεῖς, εἰς ὁδηγίαν τῆς ἀμείνων ζωῆς. Ἀλλ'
 οὐδὲν ἦττον ἐνόησαν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί, ἕως
 ὁ μέγας ἐπεδήμησεν ἱατρός, ἐκ παρθενικῆς ἀνατεί-
 λας παστάδος.

δ'. Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ πρὸς τὸν

³⁹ Rom. viii, 3, 4. ⁴⁰ Hebr. ii, 14. ⁴¹ Rom. i, 25.

CL. DAUSQUEI NOTÆ.

(58) Διὰ μὲν τῶν ὁρωμένων κτισμάτων, ὥσπερ
 διὰ τινων πραγμάτων. Placet admodum rescribi,
 διὰ τινων γραμμάτων, quod per creaturas aspe-
 ctabiles, veluti per characteres, et scriptum quoddam,
 Deus cognosci possit. Hæc enim rerum universitas
 sua magnitudine, ordine, constantia clamat, Deum
 esse, et ad eam cognitionem hominem promovet.
 Qua constituta lectione sententia clarissima est,
 non item altera: et si secundum Aristotelem res
 rerum sunt signa, et effectus causarum, neque
 prorsus propudiosum sit illud, διὰ πραγμάτων.

A tuit enim is, qui consilii sui rationes solo nutu per-
 ficit, salutem conferre sine incarnatione, sed natu-
 ram, quæ peccati effectum dejecta fuerat, **210** in
 seipso meliorem superioremque peccato voluit osten-
 dere; quo peccatum in carne condemnaret, et justiti-
 am suam in omnes propagaret, mortisque domi-
 natorem, hoc est, diabolum viribus exhauriret, ut
 etiam loquitur divinus Apostolus: *Nam quod im-*
possibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem,
Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis
peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne,
*ut justificatio legis impleretur in nobis*³⁹. — *Quia*
ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et
ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem de-
strueret eum, qui mortis habebat imperium, id est,
*diabolum*⁴⁰. Neque enim per ambitionem ad inimici
 vindictam sese comparavit, eo quod Deus inaccessa
 et inexpugnabili virtute est: verum ut ruinam sibi
 ascriberet devictus Adamus, ad magnum incarna-
 tionis sacramentum descendit carnis amictu cir-
 cumseptus, ac per eam cum iis, qui ex carne con-
 flatii sunt, conversatus est: ut per quem omnia facta
 sunt, per eum cumulate conserventur omnia. Sed
 forte dixerit aliquis: Quid ergo? patrumne ævo ante
 hoc miraculum neglectæ sunt humanæ res? Nullus
 dixerim, o bone. Jam ante a principio Deus pro ge-
 nere nostro curam gessit, et congruentem doctri-
 nam dedit. Quod dum faceret, per visas creaturas
 tanquam per monumenta quædam ad invisam suam
 Deitatem viam pandebat. Deinde per naturæ legem,
 boni malique notionem nobis indidit, rationemque
 dedit sui dominam, aurigandi gnaram, et rectricem
 peroptimam. Cum vero majores nostri recte institu-
 tis uterentur non recte (nam creaturarum rerum pul-
 chritudinem admirati Creatoris honore postposito
*servierunt creaturæ potius quam Creatori*⁴¹, et versa
 naturæ lege ad nequitiam naturæ dissentaneam con-
 versi sunt) dat leges scriptas veræ Dei cognitionis
 magistras, et auctores vitæ ex virtute agendæ. Ad-
 hæc judices, reges, prophetas, sacerdotes ad pro-
 gressionem vitæ melioris. Verum nihilominus ægro-
 tabant hominum animæ, dum magnus ille medicus
 peregrinabundus advenerit e virgineo emicans tha-
 lamo.

D

4. Ad hanc orationis partem appulsus, et ad mi-

Trahere possum in partes meas D. Joan. Chryso-
 stomum, tom.v, hom. 9 *Ad populum Antiochenum*, ubi
 edocens quam ratione cæli enarrent gloriam Dei,
 dicit eos instar ingentium librorum rudibus, peri-
 tis, opulentis, inopiosis, omnibus parabilium, cælum
 esse, et per hasce litteras Deum agnoscere.

(59) *Νόμους γραπτούς*. Qui abs re γραπτύες a
 veterib. appellabantur. Apollonius lib. Δ:

Οἱ δὲ τοὶ γραπτὺς πατέρων ἔθεν εἰρδύονται.

raculi magnitudinem respectans, prae admiratione A
mutus sum et elinguis : neque **211** enim verbis
res exaequare possum. Quomodo inopinato concele-
brabo inopinam illam incarnationis gratiam? qui-
bus laudibus afficiam fontem charitatis? quomodo
profusae charitatis in homines flumen praedicabo?
quomodo virgineum pelagus audens tentabo, et ma-
gui mysterii scrutabor altitudinem, nisi me ut in-
expertum urinatore, o Deipara, doceas veterem
hominem, qui corrumpitur secundum desideria erro-
ris, deponere ⁴² : nisi mentis os misericordia com-
pleas, quo tui partus fundum pervadat, ut tuae
miserationis luce circumfulgens in te veritatis mar-
garitum deprehendam? Subventa, ut veritatem con-
sequar, ut a te doctus eloqui valeam : non quo-
modo incarnatum Verbum pepereris; nam supra B
lumen meum est partitudinis tuae ratio : sed quod
mater effecta, virgo quoque permanseris; sicut qui
ex te partus est, homo verus fuit, et vere mansit
Deus, corrigens opus manuum suarum. Ipse enim
est, qui principio hominem efformavit, qui novissi-
mis diebus per se reformavit, qui sumpto luto Ada-
mum de terra conglutinavit, et suo afflatu anima-
vit. Verum non illi modum suae fictionis ostendit
occupans curiosam ejus audaciam compescere, quo
ignorans luti animaeque compositionem, neque scru-
tetur, ut Deus et caro in unum coiverint, tantum
non sic affatus : Ne in caelum sustolli andeas, cum
de solo petitus sis. Nosce teipsum, ut fictus sis, ut
formatus, ut animatus, ut in corpore tuo quod in-
corporale est, inhabitet. Age vero, simulne cum om-
nibus corporis membris porrigitur anima, an unum
duntaxat membrum ambit atque perficit? Si porri-
gitur, multum inde absurdi; corporum enim pro-
prium est porrigi; animam autem corporis expertem
omnes novimus : si vero contrahitur, hoc altero ab-
surdus : neque enim duntaxat id, quod sine cor-
pore est, corpus esse comperietur, si quidem in
aliquam partem corporis contrahitur : sed et reli-
qua membra mortua videre erit vivifico destituta
spiritu. Vides ut comprehendi nequeat horum com-

πλουτον ἀφορῶν τοῦ θαύματος, ἄφωνός τις ὑπ' ἐκ-
πλήξεως γίνομαι· οὐχ εὐρίσκω γὰρ λόγους ἰσορρό-
πους τοῖς πράγμασι. Πῶς παραδόξως ὑμνήσω τὴν
παραδόξον χάριν· πῶς τὴν πηγὴν τῆς φιλανθρωπίας
δοξάσω· πῶς τὸν ποταμὸν τῆς φιλανθρωπίας κηρύ-
ξω· πῶς παρθενικοῦ κατατολήσω πελάγους καὶ
βυθὸν ἀνερευνήσω μυστηρίου μεγάλου, εἰ μὴ σὺ με
διδάξης, ἡ Θεοτόκος, οἷόν τινα κολυμβητὴν ἄπειρον,
ἀποδύσασθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθει-
ρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης; εἶτα τὸ
στόμα τῆς διανοίας ἐλέους πληρώσασα (60), πρὸς τὸ
βάθος καταδύναι τῆς σῆς κυοφορίας· ὥς ἂν φωτὶ
τοῦ ἐλέους σου περιλαμπόμενος, εὕρω τὸν ἐν σοὶ τῆς
ἀληθείας μαργαρίτην; Καὶ μοι συναγωνίζου πρὸς
τὴν ταύτης κατάληψιν, ἵνα διδαχθεῖς παρὰ σοῦ, λέ-
γειν δυνήθῃ περὶ σοῦ, οὐχὶ πῶς ἔτεκες σαρκωθέντα
τὸν Λόγον· ὑπὲρ τὸ πῶς (61) γὰρ ἐστὶν ὁ τοῦ τόκου
σου τρόπος· ἀλλ' ὅτι καὶ μήτηρ γέγονας, καὶ παρ-
θένος ἔμεινας· ὥσπερ ὁ τεχθεὶς ἐκ σοῦ ἄνθρωπος
γέγονεν ἀφουδής, καὶ Θεὸς ἔμεινεν ἀληθῶς, ἐπανορ-
θούμενος τὸ πλάσμα τῶν ἰδίων χειρῶν· αὐτὸς γὰρ
ἐστὶν ὁ καὶ καταρχὰς τὸν ἄνθρωπον διαπλάσας, ἐπ'
ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἑαυτοῦ ἀναπλάσας, αὐτὸς
λαθὼν χοῦν τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς γῆς κατεσκεύασε,
καὶ τῇ παρ' αὐτοῦ ἐμπνεύσει τοῦτον ἐψύχωσεν· ἀλλ'
οὐκ ἔδειξεν αὐτῷ τῆς πλάσεως τὸν τρόπον, προανα-
στέλλων αὐτοῦ τὸ περίεργον θράσος· ἵνα πηλοῦ καὶ
ψυχῆς ἀγνοῶν τὴν σύνθεσιν, μηδὲ Θεοῦ καὶ σαρκὸς
ἐρευνήσῃ τὴν ἔνωσιν, μονονουχὶ λέγων αὐτῷ· Μὴ
πρὸς οὐρανὸν ὑψωθῆναι τολμήσεις, χαμαιπετὴς ὑπ-
άρχων. Γινώθι σαυτὸν, πῶς ἐπλάσθης, πῶς ἐμορ-
φώθης, πῶς ἐψυχώθης, πῶς ἐν τῷ σώματί σου κατ-
οικεῖ τὸ ἀσώματον. Ἄρα πᾶσι τοῖς τούτου συνεκτεί-
νεται μέλεσιν, ἥ ἐνὶ μόνῳ περιέρχεται συντελού-
μενον; Ἀλλ' εἰ μὲν ἐκτείνεται, πολὺ τὸ ἀνόητον·
σωμάτων γὰρ ἰδιὸν ἐστὶ τὸ ἐκτείνεσθαι· τὴν δὲ ψυ-
χὴν ἅπαντες οἶδαμεν ἀσώματον. Εἰ δέ γε συστέλλε-
ται πλέον ἀνοητότερον· οὐ γὰρ σῶμα μόνον εὐρεθί-
σεται τὸ ἀσώματον (62), εἴπερ ἐν τινι μέρει συστέλ-
λεται τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ μέλη νεκρὰ
δειχθήσεται τῆς ζωοποιούσης ἀφεστηχότα ψυχῆς.

⁴² Ephes. iv, 22.

CL. BAUSQUEII NOTÆ.

(60) Τὸ στόμα τῆς διανοίας ἐλέους πληρώσασα. Τὸ πληροῦν semper actionem designat : male, qui aliter cepit. Nam D. Basilus in ista sua ἀπορίᾳ praesidium postulat a Matre Dei. At quid illud, *mentis os misericordia compleri*? Forte rescribendum ἐλαίου πλήρωσον, vel πλήρωσαι, oleo mentis os imple. Philostratus javerit in Apollonio : Γαλήνην δὲ ἐπιφυλάξαντες, καὶ τὴν θάλατταν αὐτῇ τῇ ἐπιδροῇ τοῦ ἐλαίου λεάναντες, καταδύεσθαι τις ἐπὶ τὴν θῆραν τοῦ ὀστρέου. Solertiæ hujus meminit et Plin. lib. ii, c. 103 : *Et ob id urinautes ore spargere (oleum) quoniam mitiget naturam asperam lucemque deportet.* Commodissime igitur admissa ea correctione elhinc. Solent urinatores os oleo complere, ut sub aquis paulatim illud exspuitantes, viam aspirationi respirationique aperiant. Cum igitur illis oleum auxilio sit, Basilus, qui se κολυμβητὴν ἄπειρον κερμαίνει, cupitque βάθος καταδύναι κυοφορίας

beatæ Virginis, oleum spirituale sibi postulat af-fundi. Deinceps scribendum fuerit, φωτὶ τοῦ ἐλαίου, congruenter. Non aliud rogare videatur Basilus, quam posse res tantas eloqui, nec abluere ab his Scripturis : *Os justi meditabitur sapientiam. Aperi os tuum, implebo illud. Os meum aperui, et attraxi spiritum. Os mentis, quo mens capit et apprehendit, intellectus.*

(61) Ὑπὲρ τὸ πῶς. Scribam vel ὑπὲρ τὸ πῶς, supra omne lumen, et intelligentiam; vel ὑπέρτατος, supra quidvis, vel ὑπέρθεος, prædivinus.

(62) Οὐ γὰρ σῶμα μόνον εὐρεθήσεται τὸ ἀσώματον. Si, inquit, anima corpore contractior est, duo nascuntur incommoda : unum est, quod incorporale est, anima scilicet, erit corpus; nam corporum est contrahi. Alterum, artus, a quibus secessionem fecerit anima, emerientur : utpote vivifico destituti spiritu.

Ὅρῳ δὲ πῶς ἐστὶν ἀκατάληπτος ἡ τούτων κατάλη-
 ψις· πῶς οὖν εὐρήσεις τὰ ὑπὲρ σέ; Εἰ μὲν γὰρ τὴν
 σὴν κατελάμβανες ὑπαρξίν, εἰκότως καὶ τὴν ἐμὴν
 ἐξηρεύνας σάρκωσιν· μᾶλλον δὲ καὶ τότε τολμηρὸν
 τὸ γινόμενον· ἄπειρον γὰρ τὸ μέσον Θεοῦ τε καὶ
 ἀνθρώπων. Εἰ δὲ μήτε τὴν σὴν, πῶς τὴν ὑπὲρ τὴν
 σὴν; Φρονεῖτωσαν λοιπὸν οἱ παράφρονες, καὶ τῆς
 Ἰουδαϊκῆς ἀποστήτωσαν μέθης· οἱ λέγοντες ἀδύνα-
 τον εἶναι χωρὶς κοινωνίας τῆς πρὸς ἄνδρα, γυναικα
 τεκεῖν. Τί γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς δοκεῖ δυσπαράδεκτον,
 ἐκ γυναικὸς τεχθῆναι, ἢ ἀπὸ γῆς πλασθῆναι; παρ-
 θενικὴν κυοφορῆσαι γαστέρα, ἢ γῆν ψυχωθῆναι, καὶ
 βλέπειν, καὶ λαλεῖν, καὶ ἀκούειν, καὶ τὰ δοκοῦντα
 πάντα ποιεῖν; Ἐλαβε πάλαι χοῦν ὁ Θεός, καὶ πέ-
 πλακεν ἄνθρωπον· ἔλαβε πάλιν τὸν ἐκ Παρθένου
 χοῦν, τὴν σάρκα λέγω τὴν ἐξ αὐτῆς, καὶ ὡς οἶδεν
 ἑαυτῷ πέπλακε, καὶ ἄνθρωπος γέγονε. Πῶς οὖν οἱ
 τῷ προτέρῳ πιστεύοντες, πρὸς τὸ δεύτερον ἀντιλέ-
 γουσι; Καὶ ἐπ' ἐκείνου μὲν τὸ παντοδύναμον τῷ Θεῷ
 μαρτυροῦσιν, ἐπὶ δὲ τούτου τὸ ἀδύνατον αὐτοῦ κατ-
 ηγοροῦσιν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κάκεινο τεχνουργήσας,
 καὶ τοῦτο καινουργήσας. Μηδὲν οὖν ἐπὶ Θεοῦ λεγέ-
 σθω ἀδύνατον· ὅπου γὰρ αὐτὸς ἐνεργεῖ, τὸ ἀδύνατον
 ἀργεῖ. Ἄλλ' οὐδὲ αἰσχρὸν τι τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
 σεως, παρὰ φρονίμοις τοῖς ἀληθείας κριταῖς. Ὅλον
 γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν ὄργάνου τάξιν ἔχον, οὐκ ἀφ'
 ἑαυτοῦ τι πράττειν ἐπίσταται, ἀλλὰ τοῖς ἡμετέροις
 ὑπουργεῖ θελήμασι· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ ψυχὴ καθάπερ
 τις μουσικὸς, ἢ τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀνακρούεται φθόγ-
 γους, ἢ τοὺς τῆς κακίας ἀπεργάζεται φόφους. Μη-
 δαίς οὖν αἰσχρὸν εἰσθῶ τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων, C
 καὶ ὡς ἄλλότριον τοῦ Θεοῦ διαβαλλέτω· οὐ γὰρ πλά-
 σις καταισχύνει, ἀλλὰ πρᾶξις κατακρίνει (63)· οὐδὲ
 γὰρ ὀφθαλμοὶ ἢ χεῖρ, ἢ τι τῶν ἄλλων ἀμαρτάνει
 μελῶν· ἀλλ' ὁ κακῶς χρώμενος χειρὶ καὶ ὀφθαλμῷ,
 καὶ τοῖς ἄλλοις μέλεσι. Διόπερ ὁ πάντων Ποιητὴς
 καὶ Δεσπότης, ἐκ τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου τεχθεὶς,
 τῆς μὲν φύσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκοινωνήσε· σάρκα
 γὰρ ἀληθῶς ἐψυχωμένην ἐφόρεσε· τῆς δὲ πράξεως
 τῶν ἀνόντων οὐ μετέλαθεν· Ἀμαρτίαν γὰρ, φησὶν,
 οὐκ ἐποίησεν, οὔτε εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ. Ὡ γαστρὸς ἀγίας καὶ Θεοδόκου! ἐν ᾗ τὸ
 τῆς ἀμαρτίας διερράγη χειρόγραφον· ἐν ᾗ Θεὸς
 γέγονεν ἄνθρωπος, μένων Θεός, καὶ κυοφορίας ἡν-
 ἐσχετο, καὶ πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς κατέβη γέννησιν, D
 οὔτε τοὺς πατρικοὺς κενώσας κόλπους, καὶ τὰς μη-
 τρῶς ἀγκάλας πληρώσας. Οὐ γὰρ μερίζεται Θεὸς
 ἐνεργῶν ἄπερ βούλεται· μένων δὲ μᾶλλον ἐν πᾶσιν
 ἀμέριστος, πρυτανεύει τῷ κόσμῳ τὴν σωτηρίαν.
 Καὶ Γαβριὴλ μὲν ἐπὶ τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον ἐρ-
 χόμενος, ἀπολιμπάνει τοὺς οὐρανοὺς· ὁ δὲ πάντα
 πληρῶν τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ σαρκούμενος ἐν αὐτῇ,
 τῆς ἐν οὐρανοῖς προσκυνήσεως οὐ χωρίζεται (64).

A prehensio? quomodo igitur assequeris, quæ supra
 te? Si namque tui ortus rationem caperes, æquius
 meam scrutareris incarnationem; vel potius temere
 tunc a te id quoque fiat : **212** interminata siqui-
 dem distantia Deum inter et homines. Quod si tua
 tibi incognita, quid ea facies, quæ supra te? Tan-
 dem sapiant, qui desipiunt, et a Judaica abscedant
 insania, qui asserunt impossibile absque viri socie-
 tate mulierem eniti. Utrum enim illis minus recipi
 posse videtur e muliere progigni, an e terra fingi?
 virginem uterum ferre, an terram animari, videre,
 fari, audire, quodcunque visum fuerit, facere? Li-
 mum Deus olim cepit, et hominem fluxit : limum re-
 cepit ex Virgine (carnem, quæ ex ea, loquor), et pro
 sua prudentia sibi affingens, homo factus est. Quo-
 modo qui primum credunt, secundo obloquuntur?
 Ac in eo quidem Dei contestantur omnipotentiam,
 in hoc vero nihil ei dant sycophantæ potestatis.
 Ipse enim est, qui et illud arte elaboravit, et hoc
 innovavit. Quamobrem Deo nihil impossibile pro-
 nuntietur : nam ubi opus molitur, impossibile Deus
 demolitur. At neque cordatis veritatis arbitris quid-
 quam in humana natura scædum est. Totum enim
 corpus nostrum instar instrumenti nihil suoapte motu
 novit agere; sed nostris voluntatibus subservit :
 quandoquidem per ipsum anima velut musicus, aut
 virtutis concentum efficit, aut improbitatis tumultum
 ciet. Nemo igitur humanum corpus turpe existimet,
 aut velut a Deo alienum calumniatur : neque enim
 fictio probrosa est, sed actio damnatoria : non enim
 peccant oculi, non manus, non partium aliarum
 ulla; sed qui male manu, oculo, aliisque membris
 utitur. Quare omnium Conditor, et Dominus ex Vir-
 gine et Deipara natus in humanæ naturæ commu-
 nicationem venit : carnem enim vere animalam ge-
 stavit, nihil vero inique gessit : *Peccatum enim non
 fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* ⁴³. Alvum
 sanctam, Deique receptricem! in qua disruptum est
 peccati chirographum; in qua Deus factus est homo,
 permanens Deus, et gestari utero sustinuit, et ad
 nostræ generationis humilitatem se abjecit, non ex-
 inanito paterno sinu, quo maternos amplexus
 oppleret. Non enim in ea, quæ sponte agenda
 suscipit, sese partitur Deus : quin potius ma-
 nens in omnibus indivisus salutem mundo con-
 fert. **213** Equidem Gabriel non sine cœli deser-
 tione venit ad Virginem Dei matrem : at Dei Ver-
 bum omnia complens, dum in ipsa incarnatur, cœ-
 lesti adoratione non caret. Ut enim verbum chartæ
 inscriptum, in charta totum inest, et totum in
 mente generante, et totum in legentibus : sic Deus
 Verbum, melius etiam, quod ipsi Verbo cognitissi-
 mum est, totus in proprio corpore et totus in Deo, et

⁴³ Isa. LIII, 9; I Petr. I, 22.

CL. DAUSQUEII NOTÆ.

(63) *Κατακρίνει*. Dilucidius κατακρίνει : forte et
 reclus.

(64) *Τοῖς ἐν οὐρανοῖς προσκυνήσεως οὐ χωρί-
 ζεται*. Juxta illud ad Hebræos cap. XIII : Ὅταν δὲ

πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην,
 λέγει· Καὶ προσκυνεῖτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.
*Et cum iterum introducit Primogenitum in orbem
 terræ, dicit : Et adorent cum omnes angeli Dei.*

Patre, et implens cœlum, et terram ambiens, et creata contrectans omnia. Quis modestiam Deo objectabit? quis susceptam nostro nomine mendicitatem, per quam cœlestem regiam et divitias parare licet, illi probro vertet? Quid aiunt, qui superstitione laborantes, *trepidant timore, ubi non est timor*⁴⁴; ne quid, quod opinantur, Deus patiat, cum passiones hominum sine passione medicatur, ac ideo credere refugiant Dei incarnati generationem ventri mulieris esse concreditam? Hoc Deo honorificentius, hoc modo magis impatibilis demonstratur, quod et patibili celatus sit corpore, et quod divinitatis impatibilitatem ostendat. Si enim solis hujus, cum sordentia fetentique loca contingit, nullius inquinamenti contagione puritas inficitur: quomodo non magis sol justitiæ in integram effulgens Virginem, et ex ea sanctum corpus delibans, impatibilis in ipso perstitit, ut Deo dignum est? Nam perditis funditus hominibus nullaque facta salutis spe reliqua, peregrinatio Dei a prophetis nobis prænuntiata fuit, necessaria, ut Isaiam loquentem audire est: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus*⁴⁵. Rursus: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et cætera, dum sequatur, Pater futuri sæculi*⁴⁶. Et alibi idem ille rursus futuram alienarum gentium in Christo societatem animo præcipiens sic effatur: *Tunc habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit; vitulus, et leo, et ovis simul morabuntur*⁴⁷. Iterum: *Ecce Deus veniet, et salvabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt; tunc saliet, sicut cervus, claudus, et aperta erit lingua mutorum*⁴⁸. Audire est et Jeremiam apud Baruchum vociferantem: **214** *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Posthæc autem in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*⁴⁹. Michæas quoque hæc loquitur: *Et tu Bethlehem Ephraïm, parvula es in millibus Juda. Ex te enim egredietur qui sit dominator in Israel: et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis*⁵⁰. Præter hos Zacharias: *Lauda et lætare, filia Sion: quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in illa die, et erunt mihi in populum*⁵¹. Divinus quoque Daniel somnium Nabuchodonosoris enuntians, sic generationem, quæ ex Virgine, refert: *Et videbam ita, donec ab-*

A Ὡςπερ γὰρ λόγος ἐν χάρτῃ γραφόμενος ὁλος ἐστὶν ἐν τῷ χάρτῃ, καὶ ὁλος ἐν τῷ γεννήσαντι νῶ, καὶ ὁλος ἐν τοῖς ἀναγιγνώσκουσιν αὐτόν· οὕτως ὁ Θεὸς Λόγος, μᾶλλον δὲ ὡς εἶδεν ὁ Λόγος, ὁλος ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, καὶ ὁλος ἐν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ τὸν οὐρανὸν πληρῶν, καὶ τὴν γῆν περιέχων, καὶ τῆς κτίσεως ἀπάσης περιδρασσόμενος. Τίς ἐγκαλέσει Θεῷ τὸ μέτριον; τίς ὀνειδίζει αὐτῷ τὴν δι' ἡμᾶς πτωχείαν, δι' ἧς ἐπλουτήσαμεν οὐρανῶν βασιλείαν; Τί φασιν οἱ τὴν ἀνευλαβή νοσοῦντες εὐλάβειαν, καὶ φοβούμενοι φόβον (65), οὗ οὐκ ἔστι φόβος· μή τι πάθῃ Θεός, ὡς αὐτοὶ νομίζουσι, τὰ πάθῃ τῶν ἀνθρώπων ἀπαθῶς ἰατρεύων· καὶ διὰ τοῦτο ἀπιστοῦντες, εἰ Θεοῦ σαρκωθέντος γέννησιν, γυναικὸς ἐπιστεύθῃ γαστρί; Οὕτω μᾶλλον δοξάζεται Θεός· οὕτω μᾶλλον δείκνυται ἀπαθής· ὡς καὶ παθητὸν σῶμα περιβαλλόμενος, καὶ τὸ τῆς θεότητος ἀπαθὲς ἐνδείξάμενος. Εἰ γὰρ ὁ ἥλιος οὗτος ῥυπαρῶν καὶ δυσόδμων ἐφαπτόμενος τόπων οὐ πάσχει τινὰ μολυσμὸν εἰς τὴν αὐτοῦ καθαρότητα, πῶς οὐχὶ πλέον ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἰς καθάραν ἐπιλάμψας Παρθένον, ἐξ αὐτῆς τε τὸ πανάγιον σῶμα λαβὼν, ἀπαθὲς ἐν αὐτῷ μεμέντηκεν ὡς Θεός; Τῶν γὰρ ἀνθρώπων ἄρδην ἀπολλυμένων, καὶ μηδεμίαν ἐχόντων ἐλπίδα σωτηρίας, ἐδεήθημεν ἐπιδημίας Θεοῦ, τῆς διὰ προφητῶν ἡμῖν προκηρυχθείσης· ὡς ἔστι ἀκοῦσαι τοῦ μὲν Ἡσαΐου λέγοντος, Ἴδού ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν· καὶ καλέσουσι (66) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ. Ἔπερ ἐστὶν ἐρμηνευόμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Καὶ πάλιν, Ὅτι παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν υἱός, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως, Πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Καὶ ἄλλαχού πάλιν αὐτὸς οὗτος, τῶν ἄλλογενῶν ἐθνῶν τὴν κοινωνίαν προβλέπων τὴν ἐν Χριστῷ γενησομένην, οὕτω φησί· Τότε συμφοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ· καὶ μοσχάριον καὶ λέων καὶ ταῦρος ἅμα βοσκηθήσονται. Καὶ πάλιν· Ἴδού ὁ Θεός ἡμῶν αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὧτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ὡς ἔλαφος ἀλείται χολός· καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μοιλάων. Τοῦ δὲ Ἱερεμίου κεκραγόντος ἐν τῷ Βαρούχ· Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν, οὗ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναρυστράφη. Καὶ ὁ Μιχαίας φησί· Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθά, μὴ ὀλιγιστὸς εἶ (67), τοῦ εἶναι σε ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται

⁴⁴ Psal. lñ, 6. ⁴⁵ Isa. vii, 14; Luc. i, 51. ⁴⁶ Isa. ix, 6. ⁴⁷ Isa. xi, 6. ⁴⁸ Isa. xxxv, 4, 5. ⁴⁹ Baruch iii, 36. ⁵⁰ Mich. v, 2. ⁵¹ Zachar. ix, 10, 11.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(65) Φοβούμενοι φόβον. Videtur Basilii legisse ἐφοβήθησαν φόβον, cum tamen vulgata exemplaria habeant ἐδειλιάσαν.

(66) Καλέσουσι. Oī Septuaginta καλέσεις, Latina versio, vocabitur. Idem ab omnibus dicitur; vocabi-

tur, ergo sub aliquo, vel aliis quibus; ergo aliquis, vel aliqui vocabunt, et in iis tu vocabis.

(67) Μὴ ὀλιγιστὸς εἶ. Alia exemplaria secuta fidem τῶν LXX negationem detrahunt.

ἡγούμενος (68) τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἔξοδος αὐτοῦ, ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. Ἐπὶ τούτοις ὁ Ζαχαρίας· Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών· ὅτι ἰδοὺ ἐρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον· καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν. Ὁ δὲ θεσπέσιος Δανιήλ τὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐνύπνιον ἐξαγγέλλων, οὕτω πῶς λέγει τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν. Ἐθεώρουν (69) ἕως οὗ ἐτμήθη ἀπὸ ὄρους Ἄθως ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ὁ Ἄθως ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν (70). Εἶτα τὴν σύγκρισιν τοῦ ἐνυπνίου λέγων, ἐπήγαγε· Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων, ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἣτις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, λαῷ ἐτέρῳ οὐχ ὑποληφθήσεται. Λεπτυνεῖ καὶ λικμήσει πάσας τὰς βασιλείας, καὶ ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησι· Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ, μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχή, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι, αὐτῷ δουλεύουσιν. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος, ἣ τις οὐ παρέλεύσεται· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. Καὶ Σοφονίας δὲ λέγει· Ἐπιφανήσεται (71) Κύριος ἐκ' αὐτοῦ· καὶ ἐξολοθρεύσει πάντα τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν. Καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις πᾶσι, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων πάντων, ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς κέκραγε Δαυὶδ· Καταθήσεται ὡς ὑετός ἐπὶ πόρον, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. Καὶ μεθ' ἑτέρα. Ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας· πρὸ τοῦ ἡλίου διαμέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς· πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.

ε'. Καὶ τί χρή πάντα εἰς μέσον ἄγειν τὰ παρὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα, τῶν προαγορευσάντων τὴν παρουσίαν Χριστοῦ τὴν ἐκ τῆς Θεοτόκου γενομένην; Ποία τοίνυν μαγαλόφωνος γλῶσσα ταύτην ἀξίως ὑμνήσεις· δι' αὐτῆς γὰρ τῶν μεγάλων ἀγαθῶν ἡξιώθημεν; Ποίοις ἐπαίνων ἀνθεσι, τὸν ὀφειλόμενον αὐτῇ πλέξομεν στέφανον; Ἐξ αὐτῆς γὰρ τὸ ἄνθος [Ἰεσσε] Ἰεσσαὶ ἀνεβλάστησε, καὶ τὸ γένος ἡμῶν δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσε. Ποία ταύτης ἀξία δῶρα προσενέγκωμεν, ἧς ἐστὶν ἀνάξια τὰ τοῦ κόσμου ἅπαντα; Εἰ γὰρ περὶ τῶν ἄλλων ἁγίων ὁ Παῦλος φησι, Ὡς οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῆς Θεοτόκου, ἣ τοσοῦτον ἅπαντας ὑπερεκλάμπει τοὺς μάρτυρας, ὅσον καὶ τοὺς ἀστέρας ὑπεραυγάξει ὁ ἥλιος; Ὡς παρθενία, δι' ἧς ἄγγελοι δικαίως ἀγάλλονται, πρὸς διακονίαν ἀνθρώπων ἀποστελλόμενον ἢ πρῶην (72)

A scissus est lapis de monte sine manibus, et percussit statuam⁵². Et post pauca: Lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram⁵³. Tum his interpretationem somnii inducit: In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum⁵⁴. Ac rursum idem: Aspiciebam in divisione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi servient. Potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: et regnum ejus, quod non corrumpetur⁵⁵. Sophonias autem dicit: Horribilis Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terræ: et adorabunt eum viri de loco suo⁵⁶. Ac præter hos omnes, vel potius ante hos omnes idem vates, idem rex David clamavit: Descendet sicut pluvia in vellus: et sicut stillicidia stillantia super terram. Et dominabitur a mari usque ad mare; et a flumine usque ad terminos orbis terrarum⁵⁷. Et post alia: Sit nomen ejus benedictum in sæcula; ante solem permanet nomen ejus; et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes beatificabunt eum⁵⁸.

C 5. Quid vero necesse est quicunque a prophetis dicta, qui præsentiam Christi ex Deipara nati prælocuti sunt, in medium afferre? **215** Quæ igitur lingua tam vocalis, quæ pro ejus dignitate hymnos personet? Siquidem per eam bonis magnis affecti sumus. Quo laudum flore debitam illi plectemus coronam? Ex ipsa enim flos Jesse germinavit, genusque nostrum gloria et honore coronavit. Quæ digna satis in eam munera conferemus, cum infra ejus dignitatem sint mundana omnia? Nam si de aliis sanctis Paulus asserit: Quibus dignus non erat mundus⁵⁹: quid dicemus de Deipara, quæ tanto super omnes martyres exsplenduit, quanto stellas præfulgurat sol? O virginitas, per quam angeli humanam gentem pridem aversa-

⁵² Dan. ii, 34. ⁵³ ibid. 35. ⁵⁴ ibid. 44. ⁵⁵ Dan. vii, 13, 14. ⁵⁶ Sophon. ii, 11. ⁵⁷ Psal. lxxi, 6, 7. ⁵⁸ ibid. 17. ⁵⁹ Hebr. xi, 38.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(68) ἡγούμενος. Puto hanc vocem recipiendam in contextum Bibliorum, cum versio communis recipiat, et veteres.

(69) Ἐθεώρουν. Biblia ἐθεώρεις.

(70) Τὴν γῆν. Quivis lapsus terram, quam teti-

gerit complet. Scribe de Bibliis, πᾶσαν τὴν γῆν.

(71) Ἐπιφανήσεται. Biblia ἐπιφανῆς ἐσται. Versio communis horribilis, se cum horrore quodam ostentans.

(72) Ἡ πρῶην. Scribendum εἰ.

destinari, et hilaratur Gabriel divini conceptus nuntio sibi credito! Quare a gaudio, et gratia salvationem auspicatur: *Ave gratia plena, Dominus tecum*⁶⁰. *Ave gratia plena*: lætos sume vultus. Ex te enim omnium gaudium nascetur, qui soluto mortis imperio, dataque omnibus resurrectionis spe quietem afferet ab inveterata execratione. *Ave gratia plena*, ave florentissime virginitatis paradise, in quo lignum vitæ satum producet fructus omnibus salutare, et ex quo Evangeliorum fons in quatuor ora sectus miserationum flumina credentibus diducet: *Ave gratia plena*, Dei hominumque sequestra constituta, ut inimicitiarum parietes intergerini convellantur, et coelestia terrenaque in unum coeant. *Dominus tecum*: quia templum existis vere Deo dignum castitatis aromatis bene odoratum: magnus te inhabitabit pontifex, qui secundum ordinem Melchisedech sine matre est, ac sine patre; ex Deo Patre sine matre, ex te matre sine patre. *Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus*⁶¹, hoc est super dicto tam inopinato. Gabriel autem ne inops consilii perturbaretur, oratione consolatoria ignorantiam antevertit amoliri, et inquit: *Ne timeas, Maria*; eorum enim timor est, qui offendunt: tu vero *gratiam invenisti apud Deum*⁶². Deinde commonstrans gratiam, quæ supra omnem gratiam est, pergit loqui: *Ecce concipies in utero, et paries filium: et vocabis nomen ejus Jesum: hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus; et regnabit in Domo Jacob* **216** *in æternum, et regni ejus non erit finis. Dicit autem Maria ad angelum: Quomodo mihi fiet istud, quoniam virum non cognosco*⁶³? Nulla absque viri opera, inquit, conceptus in mulieribus, ratio explorata est: cum vero puritati studens nihil tale sim experta, qui potest id fieri? Inopinabilis tuus nuntius ægre credi potest. Quomodo absque satu fructum producam? quomodo virgo filium generabo? Justa postulas, inquit archangelus, veniam habeo, ac respondeo partim testimonio, partum astruens, partim ipsi modo cedens. Quod igitur nosse me fas est, ejusmodi est. Non ex viri satu erit hic conceptus, sed Spiritus sancti adventus, et virtutis Altissimi obumbratio eum perficiet. Cur ergo naturæ legem ejus objicis auctori? nunquid absque ejus virtute potes satorem tuum suscipere? nunquid uterus tibi cælo patentior? nunquid mundum, cui ipsum ut capiat, ingentum non est, magnitudine superas? Vicinus est auxiliator. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*⁶⁴. Nam si talis virtus te non obumbrabit, eum capere, qui capi non potest, minime poteris: nisi ipse partus ad propriam partitionem

τὸ ἡμέτερον ἀποστρεφόμενοι γένος, καὶ παιδρύνεται Γαβριήλ, τὸ τῆς θείας συλλήψεως μήνυμα πιστευόμενος! Διόπερ ἀπὸ χαρᾶς καὶ χάριτος τῆς προσηγορίας ἀπάρχεται· *Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*. — *Χαῖρε κεχαριτωμένη*, παιδρὸν ἀνάλαβε πρόσωπον. Ἐκ σοῦ γὰρ ἡ πάντων τεχθήσεται χαρὰ, καὶ παύσει τούτων τὴν ἀρχαίαν ἀράν, ἐν τῷ καταλύειν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ δωρεῖσθαι πᾶσιν ἀναστάσεως ἐλπίδα. *Χαῖρε κεχαριτωμένη*, ὁ ἀμάραντος τῆς ἀγνείας παράδεισος, ἐν ᾧ φυτευθὲν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, βλαστήσει πᾶσι σωτηρίας καρπούς, ὅθεν ἡ τετράστομος τῶν Εὐαγγελίων πηγὴ, βρύσει τοῖς πιστεύουσι ποταμοὺς οἰκτιρμῶν. *Χαῖρε κεχαριτωμένη*, μεσιτεύουσα Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ἵνα τὸ μεσότοιχον ἀναιρεθῇ τῆς ἐχθρας, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ἐνωθῇ τὰ ἐπίγεια. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Ἐπειδὴ ναὸς ὑπάρχεις ὄντως ἀξιόθαος τοῖς τῆς ἀγνείας ἀρώμασιν εὐωδιαζόμενος, ὁ μέγας ἐν σοὶ κατοικήσει ἀρχιερεὺς, ὁ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἀμήτωρ καὶ ἀπάτωρ· ἀμήτωρ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς· ἀπάτωρ ἐκ σοῦ τῆς μητρός. Ἡ δὲ ἰδοῦσα (73), φησὶ, διαταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, τουτέστιν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῶν λεγομένων. Ὁ δὲ Γαβριήλ ἵνα μὴ διαποροῦσα ταραττήται, τῷ παρακλητικῷ λόγῳ φθάνει τὴν ἄγνοιαν, καὶ φησὶ, *Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ*· ὁ γὰρ φόβος, τῶν προσκεκρουκότων ἐστὶ· σὺ δὲ, *χάριν εὗρες παρὰ τῷ Θεῷ*. Εἶτα δεικνὺς τὴν χάριν τὴν ὑπὲρ πᾶσαν χάριν, ἐπάγει λέγων· *Ἴδου, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξεις υἱόν* (74). Οὗτος μέγας ἔσται, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἶπε δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Οὐδεὶς, φησὶ, τρόπος συλλήψεως ἐν γυναιξὶ τεθεώρηται, πλὴν ἀνδρὸς κοινωνίας· ἐμοὶ δὲ τῆς τοιαύτης καθαρουμένης πείρας, πῶς ἔσται τοῦτο δυνατόν; Τὸ παράδοξον τῆς σῆς ἐπαγγελίας, δυσπαράδεκτον ἔχει πληροφориαν. Πῶς ἡ ἄσπορος βλαστήσω καρπὸν; πῶς δὲ ἡ ἄγαμος γεννήσω υἱόν; Εἰκότα μοι πυνθάνῃ, φησὶν ὁ ἀρχάγγελος, καὶ συγγνωμόνως ποιῶμαι τὴν ἀπόκρισιν. Τῷ μὲν τόκῳ προσμαρτυρῶν, τῷ δὲ τρόπῳ παραχωρῶν. Ὅσον οὖν ἐμὲ γινώσκειν, τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐκ ἐξ ἀνδρικῆς παιδοσπορίας γενήσεται ἡ σύλληψις, ἀλλ' ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησις, καὶ ἡ τῆς δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου ἐπισχίασις ταύτην ἐργάσεται. Τί οὖν προβάλλῃ τὸν νόμον τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ νομοθέτου τῆς φύσεως; μὴ γὰρ σὺ τοῦ δυναμοῦντος ἐκτὸς τὸν σὸν ἰσχύεις ὑποδέξασθαι ποιητὴν; μὴ γὰρ ἔχεις οὐρανοῦ πλατυτέραν γαστέρα; μὴ γὰρ ὑπερβαίνεις ἐν μεγέθει τὴν κτίσιν, ἥ

⁶⁰ Luc. 1, 28. ⁶¹ Hebr. vii, 3; Luc. 1, 29. ⁶² ibid. 30. ⁶³ ibid. 31-34. ⁶⁴ ibid. 35.

CL. DAUSQUEM NOTÆ.

(73) Ἡ δὲ ἰδοῦσα. Interpres: *Quæ cum audisset. Verbatim, quæ cum vidisset.* — *Videndi* vox quandoque ad alios sensus transit ob istius sensus vivacita-

tem, præstantiam, celeritatem.

(74) Τέξεις υἱόν. Adde, καὶ καλέσεις τὸν υἱόν αὐτοῦ Ἰησοῦν.

τις αὐτὸν οὐ χωρεῖ κατὰ φύσιν; ἐγγὺς ὁ συμμαχῶν. **Δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι.** Ἐάν γάρ μὴ τοιαύτη δύναμις ἐπισκιάσῃ σοι, οὐ δυνήσῃ χωρεῖν τὸν ἀχώρητον· ἐάν μὴ αὐτὸς ὁ τιχτόμενος πρὸς τὸν οἰκεῖον συνεργήσῃ σοι τόκον, πηλὸς τὸν ἑαυτοῦ πλάστην βαστάζειν οὐ δύναται. Ἐπειδὴ πάλιν ἔφη, πῶς ἡ ἄσπορος βλαστήσῃ καρπὸν; λάβε τοῦτο κατὰ νοῦν εἰς τὸ πιστεῦσαι τῷ θαύματι. Πῶς ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, δέχα σπερμάτων ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἐβλάστησεν; Ὁ γὰρ ἐκείνην δυναμώσας εἰς καρπογονίαν, καὶ τὴν σὴν κινήσει γαστέρα πρὸς παιδοποιῖαν. Πρὸς μὲν ἐκείνην ἐβρέθη, βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου· καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα (71), φύσις τῶν ὄντων ἐγένετο, καὶ παντοδαποῖς καρποῖς ἅπαντα κατεχόσμησε. Πρὸς δέ σε λέγεται· **Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ· καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ γενόμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ.** Οἷς ἐπιτρέχουσά φησιν ἡ Παρθένος· **Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.** Καὶ τὰ τῆς θείας συλλήψεως λοιπὸν, κατὰ τὴν παρθενικὴν ἐνεργεῖτο νηδύν. Τίς λόγος τὸ ἀδιάβατον τῆς ἀνυμνεύτου λοχείας πέλαγος ἐμβαστεῦσαι δυνήσεται; Τίς οὕτω καθαρώτατος νοῦς καὶ θεωρητικώτατος, τὰ ἀθέατα κατοπτεῦσαι; Καὶ κρείττονος ἢ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα φωνῆς, μᾶλλον δὲ θείας ἀληθῶν ἐπιπνοίας, χαριζομένης τῶν ζητουμένων τὴν εὐρεσιν.

Πῶς ἡ ἄκτιστος καὶ ἀχώρητος οὐσία τοῦ Λόγου καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκοινώνητος κτίσιν, ἥ προσβλέψαι τὰ Χερουβὶμ οὐ τολμᾷ, κἂν τῶν λοιπῶν ὑπερέχῃται ταγμαίων, αὕτη κοινωνίαν ἡσπάσατο πρὸς τὴν ἀσθενῆ καὶ γεώδη τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν; Καὶ γέγονε μυστήριον, ὅπερ μέχρι τῆς σήμερον μένει μυστήριον, καὶ οὐδέποτε παύσεται τοῦ εἶναι μυστήριον. Τότε κατείδεν ἡ κτίσις, ὃ μὴ τεθέαται πρῶτον· οὐδὲν, τῆς τεκούσης πατέρα· βρέφος, τῆς μητρὸς προὑπάρχον· παιδίον τῶν αἰώνων ἀρχαιότερον. Οὐ γὰρ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ τεχθεὶς· ἀλλὰ Θεὸς Λόγος ἐκ Παρθένου σαρκωθείς, τὴν ὁμοούσιον ἐμοὶ σάρκα περιβαλλόμενος, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοίον ἀνασώσῃται. Εἰ γὰρ ἔτερον ἔσχε σῶμα παρ' ἐμὲ, εἰ μὴ τῆς ἐμῆς σαρκὸς ἐκοινώνησεν, ἐμὲ τῆς ζωῆς οὐκ ἤξιώσεν· εἰ μὴ τὴν ἐμὴν ἐπιώχρυσεν οὐσίαν, ἐγὼ θεϊκὴν οὐκ ἂν ἐπλούτησα βασιλείαν. Προῆλθε τοίνυν ὁ Ἐμμανουὴλ εἰς τοῦτον ὃν καὶ πάλαι πεποίηκε κόσμον, παιδίον μὲν πρόσφατον, Θεὸς δὲ προαιώνιος· ἐν φάτνῃ ἀνακλινόμενος, ἐν καταλύματι τόπον οὐχ εὐρίσκων, καὶ τὰς αἰώνους σκηναὺς ἡτοιμακῶς· ἐν σπηλαίῳ καταγόμενος, καὶ δι' ἀστέρος μνησόμενος· ὑπὸ μάγων δῶρα δεχόμενος, καὶ παισιμάτων λύτρα δωρούμενος· ὑπὸ Συμεῶνος ἐν ἀγκάλαις φερόμενος, καὶ τὰ πάντα θεϊκῶς ἐναγκαλιζόμενος· ὑπὸ ποιμένων βρέφος θεω-

A conferat operam limus suum fictorem ferre non potest. Item quia dixisti : Quomodo sine sata fructum producam? hoc animo combibe, quo miraculo credas. Quomodo in prima mundi conditione sine semine tellus fructum effruticata est? qui illi fructificandi vim indidit, ad fructum edendum uterum tuum promovebit. Ad illam dictum est : *Germinet terra herbam virentem*⁶⁶; Deique imperium rerum erat exortus, et omnigenis fructibus omnia perornavit. Ad te vero : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod ex te nascetur, sanctum vocabitur Filius Dei*⁶⁸. Incurrens in angeli sententiam Virgo ait : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁷. Ac deinde, quæ ad conceptum Domini faciebant, per uterum virginem perficiebantur. Quæ oratio impervium conceptionis, quæ sine viro contigit, pelagus ingredi valeat? Quæ mens tam pura, tam perspicax, quæ invisibilia ista contempletur? Et hæc humana voce majora sunt : ac revera divini ejusdam afflatus ultro aperientis harum quæstionum exitum.

217 Quomodo natura Verbi, quæ nullius opera facta est, nec mente capi potest, quæque cum nulla creatura communicari potest; in quam Cherubini, etsi reliquos ordines superemineant, oculos defigere non audent, quomodo hæc cum infirma et terrestri humanitatis natura lubens in communionem venit? Et fuit mysterium, quod in hodiernum usque diem mysterium permanet, nec unquam mysterium non erit. Tunc vidit creatura, quod ante viderat nunquam, filium genitricis esse patrem, infantem ætate matrem superare, infantem æternitate antiquiorem. Nec enim fuit nudus homo, qui genitus; sed Deus Verbum ex Virgine incarnatum, carne eadem mecum natura sibi circumjecta, ut simili simile salvaret. Nam si alterius naturæ, quam ego, corpus habuisset, si meæ carnis particeps non fuisset, mihi vitam non esset elargitus : nisi meam mendicasset naturam, ego regno Dei opulentus non essem. Processit igitur Emmanuel in mundum vetus opus suum, puer quidem recens apparens, sed ante æternitatem Deus : in præsepi reclinatus, et diversorio exclusus, cum æterna habitacula præparasset : in spelæo abjectus, et stella manifestus : a magis muneribus exceptus, et pretium pro peccatis exsolvens : a Simeone in ulnis

⁶⁶ Gen. I, 11. ⁶⁶ Luc. I, 35. ⁶⁷ ibid. 38.

CL. DAUSQUEII NOTÆ.

(71) Τὸ θεῖον πρόσταγμα φύσις τῶν ὄντων ἐγένετο. Duplex harum verborum potest esse sententia. Una ut Dei præceptum et voluntas sit ipsarum rerum natura. Quomodo D. Augustinus cum alibi, tum lib. XXI, *De Civit. Dei*, cap. 8, voluntatem Conditoris conditæ rei ejusque naturam esse dixit. Quare si a principio rosam nullis aculeatam spinis, quod Cyrillus, Damascenus, alique censuerunt, produ-

xisset, eam rosæ naturam esse nemo non diceret : nec cum aliter judicamus. Altera ut ad imperium Dei res e suo nihilo mox emicuerint : est enim φύσις exortus, et φύματα pustulas e cute prorsumpentes nominant. Quæ secunda interpretatio his adjuvatur, καὶ παντοδαποῖς καρποῖς ἅπαντα κατεχόσμησε, eamque sum secutus.

gestatus, et divinæ potestatis ambitu cuncta cōn-
 plectens : a pastoribus infans visus, et ab angelo-
 rum exercitu pro Deo agnitus, qui ejus in cœlo
 gloriam, in terra pacem, inter homines bonam vo-
 luntatem concinebant. Quæ omnia sancta Domini
 totius universi Mater, ac vere Deipara in corde con-
 ferens, uti scriptum est ⁶⁸, rerum admirabilium ac-
 cessione exhilarata cumulatione gaudio intus per-
 funditur, et simul filii, qui Deus est, oculis menti-
 que objecta amplitudine percellitur. Ut igitur di-
 vinum infantem contemplata est, desideriis reve-
 rentiæ plenis, ut reor, devincta hæc sola cum solo
 agitabat colloquia : Quam tibi, fili, congruam ap-
 pellationem inveniam? Hominis? At conceptio tua
 divina est. Dei? At humanam carnem sortitus es.
 Quid ergo mihi tecum faciendum? Lacte nutrica-
 bor, an Deum considerabo? Curabo ut mater, an
 adorabo ut ancilla? Circumplectar ut filium, an
 adorabo ut Deum? **218** Lac indam, an thymiana
 inferam? Quodnam hoc maximum, et inenarrabile
 miraculum? Cœlum tibi sedes, et te sinus meus
 gestitat : totus præsto es terram habitantibus, et
 non a cœlitibus prorsus abjunctus. Non contigit
 ista descensio loci mutatione, sed divina fuit co-
 descensio. Deprædico tuam in homines charitatem,
 non scrutor tuam incarnationem.

6. Videtis quantum per ipsam peractum sit my-
 sterium, quod omnem linguam, cogitationemque
 supervadit. Quis ingentem Deiparæ potentiam non
 miretur? Quis non miretur, quantopere superemi-
 neat, quotquot honoramus sanctos? Nam si Deus
 servis tantum impartitus est gratiæ, ut non tactu
 solum ægros persanarent, sed et umbræ projectu
 idem præstarent; proponebant enim in foro medio
 ægros, ut Actorum liber edocet ⁶⁹, et umbra Petri
 morbos depellebat; Pauli vero nescio quis appre-

⁶⁸ Luc. ii, 51. ⁶⁹ Act. v, 15.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

(76) *Kal ên ânthrôpois eûdoκiav*. Observa ora-
 tionem tripartitam, quam versio communis fecit
 bipartitam.

(77) *Taîς προσθήκαις τῶν περὶ αὐτοῦ παραδό-
 ξων πραγμάτων*. Quænam ista rerum tam admira-
 bilium additamenta? Nasci de Virgine, quod sanctus
 Augustinus, epist. 3, mortuorum suscitatione pluri-
 bus docet esse majus. Et idem serm. 9, de Nativit. :
*O miracula, o prodigia, fratries charissimi, naturæ
 jura mutantur; in homine Deus nascitur; Virgo sine
 viro gravidatur; viri nesciam sermo Dei marital;
 simul facta est mater et virgo: mater facta, sed in-
 corrupta: virgo habens filium nesciens virum, sem-
 per clausa, sed non infecunda.*

(78) *Παύλου δέ τις ἐγχείριον*. Ἐγχείριον sive
 ἐγχειρίδιον, quidquid in manu, Gen. xxxviii, ubi oi
 LXX habent τὴν ῥάβδον τὴν ἐν τῇ χειρὶ σου. Sym-
 machus vertit, ἐγχειρίδιον. Exod. xx, culter est.
 Passim libri minores, et manus capi faciles, vide
 Plin. Ἐγχείριον hic exposui linteum manuale. Id esse
 opinor quod Lucas in Actis apostolorum, cap. xix,
 scriptum reliquit, Ὡς τε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας
 ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χριωτέος αὐτοῦ σουδάριον ἢ σιμι-
 κίνθια. Ita ut etiam super languidos deferrentur a
 corpore ejus sudaria, vel semicinctia. Ubi Theophy-
 lact., Σουδάρια καὶ σιμικίνθια λιννοειδῆ εἰσιν ἀμφο-

Α ρούμενος, καὶ ὑπὸ στρατιῶν ἀγγέλων, ὡς Θεὸς γνω-
 ριζόμενος, τὴν ἐν οὐρανοῖς αὐτοῦ δόξαν, καὶ ἐπὶ γῆς
 εἰρήνην, καὶ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν (76), ὑμνούντων.
 Ἄπερ ἅπαντα ἡ ἀγία Μήτηρ τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων,
 καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος ἐν τῇ καρδίᾳ συμβάλλουσα,
 καθὰ γέγραπται, ταῖς προσθήκαις τῶν περὶ αὐτοῦ
 παραδόξων πραγμάτων (77), ἐπαλλαπλασίασε τῆς
 καρδίας τὴν ἀγαλλίασιν, φαιδρυνομένη τε ἅμα καὶ
 ἐκπληττομένη, ταῖς τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ παρεμφαινο-
 μέναις μεγαλειότησιν. Ὅτε γοῦν τὸ θεῖον ἐκεῖνο τε-
 θεάται βρέφος, φόβοις καὶ πόθοις ὡς οἶμαι κρατου-
 μένη, τοιαῦτα μόνῃ διελέγετο μόνῃ. Ποίαν ἐπὶ σοί,
 παιδίον, εὖρω προσηγορίαν ἀρμόττουσαν; Ἀνθρώπου;
 ἀλλὰ θεϊκὴν ἔσχατος τὴν σύλληψιν. Τοῦ Θεοῦ; ἀλλ' ἀν-
 θρωπικὴν ἔλαβες σάρκωσιν. Τί οὖν ἐπὶ σοῦ διαπρά-
 ξομαι; γαλακτοτροφῆσω, ἢ θεολογήσω; Ὡς μήτηρ
 θεραπεύσω, ἢ ὡς δούλη προσκυνήσω; Ὡς υἱὸν περι-
 πτύξομαι, ἢ ὡς Θεῷ προσεῦξομαι; Ἐπιδώσω γάλα,
 ἢ προσενέγκω θυμίαμα; Τί τὸ ἀρόρητον τοῦτο θαῦμα
 καὶ μέγιστον; Ὁ οὐρανὸς, θρόνος σοι ὑπάρχει, καὶ
 ὁ ἐμός σε κόλπος βαστάζει. Ὅλος τοῖς κάτω ἐπέστης,
 καὶ οὐδ' ὅλως τῶν ἄνω ἀπέστης· οὐ γὰρ τοπικὴ γέ-
 γονεν ἡ κατάβασις, ἀλλὰ θεϊκὴ πέπρακται συγκατά-
 βασις· ὑμῶν σου τὴν φιλάνθρωπίαν, οὐκ ἐρευνῶ σου
 τὴν οἰκονομίαν.

Γ'. Εἶδετε πηλίκον δι' αὐτῆς ἐπράχθη μυστήριον,
 πᾶσαν ὑπερβαῖνον καὶ γλῶτταν καὶ ἔννοιαν. Τίς οὖν
 οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν μεγάλην τῆς Θεοτόκου δύνα-
 μιν· καὶ ὅσον ὑπερανέχει τοὺς ὅσους τιμῶμεν ἁγίους;
 Εἰ γὰρ τοῖς δούλοις ὁ Χριστὸς τοιαύτην δέδωκε χά-
 ριν, ὥστε μὴ δι' ἀφῆς μόνον ἰᾶσθαι τοὺς κάμνοντας,
 ἀλλὰ καὶ τῇ σφῶν ἐπισκιάσει τοῦτο ποιεῖν· προὔτι-
 θεσαν γὰρ ἐν ἀγορᾷ μέση τοὺς κάμνοντας, ὡς ἡ βί-
 βλος διδάσκει τῶν πράξεων, καὶ Πέτρου μὲν ἡ σκιά
 τὰς νότους ἀπήλαυσε· Παύλου δέ τις ἐγχείριον (78)

τερα· πλὴν τὰ μὲν σουδάρια ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπι-
 βάλλεται· τὰ δὲ σιμικίνθια ἐν ταῖς χερσὶ κατέχουσιν,
 οἱ μὴ δυνάμενοι ὥράρια φορέσαι, οἳ εἰσιν οἱ φοροῦν-
 τες ὑπατικὰς στολὰς, πρὸς τὸ ἀπομαρτεσθαι τὰς
 ὑγρότητας τοῦ προσώπου, οἷον ἰδρώτας, πτύελον,
 δάκρυον καὶ τὰ λοιπὰ. *Sudaria et semicinctia e lino
 utraque sunt, nisi quod sudaria capiti injiciuntur,
 semicinctia vero in manibus gstant, qui, quod sint
 in veste consulari, oraria gestare nequeant, ad hu-
 mores oris extergendos, sudores, spuium, lacrymam,
 ceteros.* Hesych. : Σιμικίνθια, φακίολια, ζωνάρια.
 ὥράρια τῶν ἱερέων. Pollux lib. ii : Τὴν ζώνην, ἣν
 φασκίαν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Glossæ semicinctium
 ἡμιζώνιον, et eorum confectores in *Aulular.*, semizo-
 narii. Ἐγχαύριον vocatum fuit et καψιδρώτιον a ca-
 piendo sudore, et sudarium, et ἡμιτύμβιον. Pollux,
 lib. vii, cap. 16 : Τὸ δὲ ἡμιτύμβιον ἐστὶ μὲν καὶ
 τοῦτο Αἰγύπτιον, εἴη δ' ἂν κατὰ τὸ ἐν τῇ μέσῃ κωμῶ-
 δία καψιδρώτιον καλούμενου, ὃ νῦν σουδάριον ὀνομά-
 ζεται. Ἀριστοφάνους γὰρ τοιαύτη τις ἡ δόξα·

Ἐπεὶτα καθαρὸν ἡμιτύμβιον λαβὼν
 τὰ βλέφαρα περιέψησε.

Ubi Scholiastes, Ἀντὶ τοῦ σουδαρίου, ῥάκος ἡμιπερι-
 θές, λιννὸν τι οἷον ἐκμαγαῖον, καὶ Σαπφῶ ἡμιτύμβιον
 στυλάττων ἢ δίκρωσσαν φακίολιον. Suetonius cap.

ἐπιλαβὼν, καὶ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ τὴν ὁσμὴν ἀπομά-
 ξας, τοὺς ἀλάστορας δι' αὐτῆς ἀπεσώθει δαίμονας·
 τίνα χρὴ νομίζειν τῇ Μητρὶ τὴν ἰσχύν; Ἄρα οὐχὶ
 πολλῷ μείζονα τῶν ὑπηκόων; παντὶ που δῆλον. Καὶ
 τί θαυμαστὸν εἰ ζῶντες ἐνῆργουν οἱ ἅγιοι, ὅπου γε
 καὶ τεθνεῶσιν αὐτοῖς οὐ συναπέκρουφε τὴν δυναστείαν
 ἡ γῆ; Εἰ γὰρ καὶ λίθοι τὰ τούτων κρύπτουσι σώμα-
 τα, σώζειν ἰσχύουσι τοὺς ἐν ἀνάγκαις· εἴπερ αὐτοῖς
 ἀξίως ἀγγίζουσιν· εἰ δὲ τούτοις τοιαῦτα θαυματουργεῖν
 ἐχαρίσατο, πηλίκα τῇ Τεκούσῃ τὰ τροφεῖα δέδωκε,
 καὶ ποίοις αὐτὴν κατελάμπρυνε τοῖς χαρίσμασιν;
 Εἰ Πέτρος ὠνομάσθη μακάριος, καὶ κλειὸς ἐπιστεύθη
 βασιλείας οὐρανῶν, πῶς οὐχ ὑπὲρ πάντας μακαρι-
 σθήσεται ἡ τὸν ὑπ' ἐκείνου ὁμολογηθέντα τεκεῖν ἀξιω-
 θείσα; Εἰ Παῦλος ἐκλογῆς σκεῦος ἐπικέκληται διὰ τὸ
 βαστάσαι Χριστοῦ τὸ σεβάσμιον ὄνομα, καὶ παντα-
 χοῦ τῆς οἰκουμένης κηρύξαι, πηλίκον ἂν εἴη σκεῦος
 ἡ Θεοτόκος; Οὐ κατὰ τὴν χρυσὴν στάμνον τὸ μάννα
 χωρήσασα, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον ἄρτον ἐν γαστρὶ χω-
 ρήσασα, τὸν εἰς βρώσιν καὶ ῥῶσιν τοῖς πιστοῖς διδά-
 μενον. Ἀλλὰ γὰρ εὐλαβοῦμεν μὴ πλείονα περὶ αὐ-
 τῆς λέγειν βουλόμενος, ἐπιπλέον αἰσχυνοῦ, τῆς
 ἀξίας οὐκ ἐφικνούμενος. Οὐκοῦν τὰ ἱστία τοῦ λόγου
 χαλάσας (79), εἰς τὸν ἀσφαλῆ τῆς σιωπῆς λιμένα
 ὁρμήσω, πρότερον εἰπὼν ὀλίγα τοῖς συναλθοῦσιν ἐν-
 ταῦθα. Πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ πάντα λόγον νικών-
 των διὰ τῆς Θεοτόκου γενομένων, ἀμειψόμεθα τὴν
 εὐεργέτην ἡμῶν ἀμοιβήν, εἰς ἡμᾶς ἀναστρέφουσιν.
 Τίνα; Ταύτην, φημί, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγά-
 πην· ἥτις ἐστὶ τοῦ νόμου πλήρωμα. Ὁ γὰρ πᾶς
 νόμος, φησὶν, ἐν τούτῳ πληροῦται, ἐν τῷ, Ἀγα-
 πῆσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Καὶ πάλιν, τὸ
 γὰρ, Οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις,
 οὐ ψευδομαρτυρήσεις, καὶ εἰ τις ἑτέρα ἐντολὴ,
 ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται· ἐν τῷ ἀγα-
 πῆσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Πρὸ δὲ πάν-
 των, τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τηρήσωμεν ἄρρηκτον·
 τῆς ὁμονοίας τὸν πλοῦτον φυλάττοντες ἄσυλον. Μὴ
 πρὸς τὰς ἀλλήλους (80) ἔχθρας ἀμυνόμενοι τὴν ὁρ-
 θὴν πίστιν ἐκδικεῖν προσποιούμεθα· ἐν εὐσεβείας
 σχήματι τὸ κακὸν παραρτύντες· μηδὲ λημάτων
 ἕνεκεν αἰσχυρῶν (81), τῶν δογμάτων ἀποστῶμεν τῶν
 ὁρθῶν, ἐπὶ ζημίᾳ κερδαίνοντες, καὶ καπηλεύοντες

A henso linteo manuali, et corporis ipsius exterso
 odore daemones ultores abigebat: qualem Matri
 virtutem inesse cogitabimus? An non maiorem
 multo, quam ei subjectis? cuius notum. Ecquid
 mirum si viventes virtute miraculorum pollebant
 sancti, quando eorum potestatem non una cum
 ipsis demortuis humus consepelivit? Lapidem enim
 qui horum occulunt corpora, iis qui male augun-
 tur, si modo pro dignitate accesserunt, salutem
 dare possunt. Quod si his tam rara perpetrare con-
 cessit, quale nutritionis pretium Matri dederit?
 Aut quibus ipsam gratis illustraverit? Si Petrus
 beatus appellatus est ⁷⁰, clavesque regni caelorum
 concreditas habuit; cur non praee omnibus una
 beata praedicetur, cui eum datum est eniti, quem
 B ille confessus est? Si Paulus vas electionis cogno-
 minatus est ⁷¹, quod augustum Christi nomen ex-
 tulerit, quod ubique terrarum id evulgaverit:
 quale vas erit Dei Mater? Non aureae instar arcæ,
 quae manna cepit, sed coelestem panem alvo com-
 prehendit; panemimenti, roborisque causa cre-
 dentibus datum. Sed caverò, ne dum de ipsa plura
 paro dicere, parumque ex ejus dignitate, mihi plus
 pudoris afferam. Quare orationis vela contraham, et
 in tutum silentii portum referar, pauca prius ad eos
 qui huc convenerunt, locutus. Cum multa nobis bona,
 219 quae nullius oratio possit assequi, Deiparae
 opera nobis contingant, eam bene merenti vicem
 rependamus, quae in nos reciprocetur. Quam? Cha-
 ritem mutuum, quae legis plenitudo est. Omnis
 C enim lex, inquit, in hoc expletur: Diliges proximum
 tuum, sicut teipsum ⁷². Nam illud: Non adultera-
 bis; non occides; non furaberis; non falsum testi-
 monium dices, et si quod aliud mandatum, in hoc
 verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut
 teipsum ⁷³. Ante omnia vero corpus Ecclesiae ser-
 vemus irruptum, relenta concordiae possessione
 inspoliata. Nec, dum mutua ulciscimur odia, rectae
 fidei causam nos tueri simulemus: nec per causam
 pietatis mali quidquam admittamus: nec ob inho-
 nestas capturas a recta doctrina recedamus per
 damna lucrum captantes, et veritatem nundinan-
 tes. Sed ad rectam fidem honestas actiones adjun-

⁷⁰ Matth. xvi, 17. ⁷¹ Act. ix, 15. ⁷² Rom. xiii, 9, 10. ⁷³ ibid. 9.

CL. DAUSQUEH NOTÆ.

51, vituperat Neronem quod ligato circa collum su-
 dario prodierit in publicum sine cineta. Usu igitur
 sudarii Paulini miracula patrabantur, quod et Ab-
 dias Babylonius prodidit de sudario D. Jacobi, cujus
 virtute Philetus a remora diabolica solutus fuit ac
 liberatus.

(79) Τὰ ἱστία τοῦ λόγου χαλάσαντες. Metho-
 dius, εἰς ἀπάντησιν τοῦ λόγου διὰ τὸ σύμμετρον τὰ
 ἱστία χαλάσαντες. Χαλᾶν est laxare: si vela rigidius
 tenta laxes, aut demittas, eadem opera contrahis.
 Actorum ix, de sancto Paulo: χαλάσαντες ἐν σπι-
 ρίδι, submittentēs in sporta. Ab eo χαλαστὰ sunt καθέ-
 ματα, demissa monilia collo. Basil. Magnus asse-
 rit, Isa. iii, ubi vulgo legitur κάθεμα, quosdam le-
 gere χαλαστὰ.

(80) Μὴ πρὸς τὰς ἀλλήλους. Sic ordino hæc:
 μὴ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας.

(81) Μὴτε λημάτων ἕνεκεν αἰσχυρῶν. Itane λῆμα
 generosissimus animi inpeius quidquam habeat
 turpitudinis? Scribe λημάτων quæsticulorum. Ca-
 pturas gemina voce Tranquillus appellat, ubi Cali-
 gulæ sordes verrit, et carpit, cap. xi, Ex gerulorum
 diurnis quæstibus, pars viii, ex capturis prostituerum
 quantum quæque uno concubitu mereret. Utriusque
 vocis discrimen Ulpianus nos docuit in orationem
 Demosthenis de gestis ad Chersonesum, ubi pravam
 collocationem verborum ita corrigo: λῆμα δι' ἐνὸς
 μ' ἀξία, ἀνδρία, φρόνημα (jam κέρδος per errorem
 subiciebatur)· διὰ δὲ δύο μ' κέρδος, αἱ δύοαις, καὶ
 αἱ προτάσεις παρ' Ἀριστοτέλει.